

Göçmen Çocukların Toplumsal Uyumuna Yönelik Bir Araştırma: Mamak Örneği*

Bahaddin Hüseyin PARLAK*

Millî Eğitim Bakanlığı

Emrah AYHAN**

Anadolu Üniversitesi

Öz

Tarih boyunca, göçe maruz kalan ülkelerde göç hareketleri nedeniyle sosyal, kültürel, ekonomik olarak birçok değişim yaşanmıştır. Çünkü, göçmenler gittikleri ülkelerde geçici veya kalıcı bir şekilde ikamet ederek hem kendileri dönüşürler hem de buldukları toplumu dönüştürürler. Türkiye, tarih boyunca göçmenler için transit bir geçiş ülkesi olmuştur. Ancak son yıllarda, çevresindeki ülkelerde yaşanan siyasal, ekonomik ve sosyal sorunlar nedeniyle Türkiye'ye yönelik ciddi bir göç hareketi yaşanmaktadır. Türkiye'deki göçmenlerin bir bölümü Batılı ülkelere göç ederken diğerleri Türkiye'de kalmaya devam etmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de uzun bir süre yaşaması beklenen göçmenlerin Türk toplumuna uyum sağlaması önem arz etmektedir. Bu kapsamda, bu çalışmada Ankara'nın Mamak ilçesinde ikamet eden 9-15 yaş arası 90 Iraklı ortaokul öğrencisinin uyum düzeylerine etki eden faktörlerin neler olduğu araştırılmıştır. Iraklı öğrencileri temel alan bu çalışmaya yine aynı yaş grubundan ve okuldan 8 Suriyeli, 1 Katarlı ve 1 Uygur öğrenci eklenerek örneklem 100 kişiye ulaşmıştır. Bu doğrultuda, bu öğrencilerin uyum süreçlerine dair algıları hakkında bilgi sahibi olmak için anket çalışması uygulanmıştır. Elde edilen veriler SPSS istatistik analiz programı kullanılarak analiz edilip yorumlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda; Türkçe veya yakın ana dile sahip olma, ebeveyn eğitim düzeyi, gelinen ülke, gelir düzeyi, kardeş sayısı ve Türkiye'de bulunma süresi gibi faktörlerin göçmen çocukların uyum düzeyine önemli etkileri olduğu görülmüştür. Elde edilen araştırma bulguları doğrultusunda, göçmen çocukların uyum süreçlerinin daha etkin ilerlemesi için karar alıcılara, STK'lara ve göç alanındaki araştırmacılara politika ve stratejik hedef önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Uyum, Göç, Göçmen Çocuklar, Ankara

* Bu araştırma makalesi, dönem projesinden üretilmiştir. Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sunmuşlardır.

** Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı, 30 Ağustos Ortaokulu, bahaddin2023@gmail.com, ORCID ID: 0009-0006-3773-9548

*** Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, emrahayhan@anadolu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-6152-7509

A Research on The Social Integration of Immigrant Children: The Case of Mamak

Abstract

Throughout history, many social, cultural, and economic changes have occurred due to migration movements in countries exposed to immigration. Because, by residing temporarily or permanently in the countries they migrate to, immigrants both transform themselves and the society they live in. Türkiye has historically been a transit country for immigrants. However, there has been a serious migration movement towards Türkiye in recent years due to the political, economic, and social problems experienced in the surrounding countries. While some of the immigrants in Türkiye immigrated to Western countries, most of them continue to stay in Türkiye. For this reason, it is important for immigrants who are expected to live in Türkiye for a long time to adapt to Turkish society. In this context, in this study, the factors affecting the adjustment level of 90 Iraqi secondary school students between the ages of 9-15 residing in the Mamak District of Ankara were investigated. In this study, which was based on Iraqi students, 8 Syrian, 1 Qatari, and 1 Uyghur students from the same age group and schools were added, and the sample reached 100 people. In this direction, a questionnaire was applied to these 100 students to have information about their perception of their adaptation processes. The data obtained were analyzed and interpreted by using the SPSS statistical analysis program. As a result of the analysis; it has been observed that factors such as having a Turkish or near mother tongue, parental education level, country of origin, income level, number of siblings, and length of stay in Türkiye have significant effects on the integration level of immigrant children. In line with the research findings, recommendations for policy and strategic goals were made to decision-makers, NGOs, and researchers in the field of migration so that the integration processes of migrant children can progress more effectively.

Keywords

Integration, Migration, Immigrant Children, Ankara

Extended Abstract

Throughout history, many social, cultural, and economic changes have occurred in the countries subjected to migration due to migration movements. This is because migrants both transform themselves and transform the society, they live in by residing temporarily or permanently in these countries. Türkiye has been a transit country for immigrants throughout history. Especially, due to the wars and internal conflicts in Türkiye's neighboring countries, there has been intense foreign migration to Türkiye in the last two decades. The effective integration process of these foreign migrants in Türkiye has the potential to provide great social, economic, and cultural benefits. In contrast, if this aim cannot be achieved properly, Türkiye might experience major social, economic, and cultural problems. Considering these reasons, it is necessary to investigate the factors affecting the integration of foreign immigrants. In this direction, this article aims to research immigrant children to determine the factors affecting their integration levels.

research method was applied. In the literature, it is seen that most of the studies on the integration levels of immigrants are conducted by face-to-face interviews with a small number of samples, and these studies were generally conducted on adults. In this context, this study investigated the factors affecting the adaptation levels of 90 Iraqi secondary school students aged 9-15, residing in the Mamak District of Ankara. In this study, which was based on Iraqi students, 8 Syrian, 1 Qatari, and 1 Uyghur students from the same age group and schools were added, and the sample reached 100 people. In addition, since 58 girls and 42 boys participated in the study, the sample is equally distributed in terms of gender. Thus, whether factors such as mother tongue, gender, income level, country of origin, number of siblings, length of stay in Türkiye, and parents' education levels are effective in the different adaptation levels of immigrant children are examined by survey research method.

Ankara's Mamak district was chosen because, according to most research, it is one of the districts with the highest number of immigrants in Ankara and is preferred by immigrants because it is very close to the center of Ankara. For example, in the Migration and Integration Workshop titled "Living Together", held for the second time in Mamak, it was stated that a total of approximately 45 thousand refugees settled in the Mamak district with a total population of 670 thousand and that approximately 10 thousand immigrant students were educated in schools in Mamak. Therefore, a survey was conducted on 100 immigrant children studying at 30 Ağustos Secondary School in Mamak district, and inferences were made regarding the adaptation of immigrant children in Ankara. Because, the fact that 257 of the approximately 800 students registered in the e-school system of 30 Ağustos Secondary School, where the research was conducted, are mostly Iraqi, and a small number of Syrian, Qatari, and Uyghur citizens. Therefore, it is an important indicator that this research was conducted in a region rich in samples regarding immigrants.

The research question of this research project was determined as "*What are the factors affecting the integration level of immigrant children?*". In this context, the factors affecting the integration level of immigrant children were investigated through the following variables obtained from the literature: Turkish or near mother tongue, parental education level, country of origin, income level, number of siblings, and length of stay in Türkiye, and gender. The research was conducted with the questionnaire method created by the authors depending on the previous scientific studies in the literature. Data was analyzed by the SPSS statistical analysis program. To measure the reliability of the data, the Cronbach Alpha reliability test was performed using the variables in the ordinal scale. Chi-square analysis was used to determine the effects of demographic information on the level of Turkish, belonging to Türkiye, level of discrimination in Türkiye, and level of adaptation. All analyses were tested at a 95% confidence level.

The study is limited in terms of sampling since only 100 migrant children from 30 August Secondary School in the Mamak district of Ankara were reached. In addition, another limitation of the study is that the questionnaires were poorly completed or missing data because the questionnaires conducted with children between the ages of 9 and 15 were not well understood by the children. At that point, teachers provided help for the questions that were not understood by the children. Nevertheless, reaching 100 migrant children, which is a difficult group, and conducting non-parametric analyses make this study more important than other studies in the literature.

The research findings show that students whose mothers have lower levels of education were more likely to be discriminated against by teachers. On the other hand,

it was determined that students whose fathers have higher levels of education were better able to express themselves in Turkish. Again, it can be said that students whose father's education level is secondary school and above have a higher rate of adaptation. Furthermore, students whose mother tongue is Turkish, or near language, and Kurdish understand what is spoken and read in Turkish better. Iraqi students have a higher level of comprehension of what is spoken in Turkish than the others. In addition, Iraqi students have higher levels of comprehension of what is spoken in the Turkish language and desire to live in Türkiye when they grow up. It was also found that these students listened to more Turkish songs and adapted more to society. On the other hand, it is an important finding that students with more siblings are more likely to be discriminated against by their friends. Finally, students who have been in Türkiye for a longer period are more likely to use the Turkish language to understand and listen to Turkish songs more often. On the other hand, those with less time in Türkiye students have low levels of adaptation.

In conclusion, migration is an essential agenda in Türkiye, because, in real life, because migration involves socio-economic problems, many dramas, human rights violations, and many other problems waiting for a solution. Therefore, Türkiye requires to develop policies that prioritize human rights, classify migrants according to their unique characteristics rather than as a single group with similar characteristics, and develop practices within the framework of their real needs in the decisions and policies for a better adaptation of migrant groups.

Giriş

İnsanlık tarihini derinden etkileyen göç olgusu genel olarak “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” anlamına gelmektedir (<https://sozluk.gov.tr>). Göç sıradan bir yer değiştirme hareketi değildir. Her göç hareketi olumlu veya olumsuz birçok değişimi de beraberinde getirir. Örneğin, tarihteki ilk büyük ölçekli kitlesel göç hareketlerinden olan ve M.S. 4. yüzyılda yaşanan Kavimler Göçü, hemen hemen dünyanın tamamını etkilemiştir (Beylur, 2022: 1). Bu göç hareketi sonucunda Avrupa'nın yegâne siyasi gücü olan Roma İmparatorluğu'nun kuzey sınırları Balkanlar'dan Galya'ya kadar “barbar” olarak adlandırılan halklar tarafından istila edilmiştir. Roma İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesine sebep olan bu göçler, özellikle Batı Avrupa'nın günümüzdeki siyasi ve etnik yapısının temellerini oluşturmuştur (Bulduk, 2020: 102). Bu konuda diğer bir örnek ise Kristof Kolomb'un 1492'de Amerika kıtasını keşfetmesiyle, Avrupa kıtasından Amerika kıtasına doğru yoğun bir şekilde yaşanan göçler neticesinde hem Avrupa'nın hem de Amerika'nın sosyal, ekonomik ve demografik yapısı değişmiştir (Alpago & Oduncu Alpago, 2021: 96).

Jeopolitik açıdan dünyanın en önemli kavşak noktalarından biri olan Anadolu coğrafyası da tarih boyunca pek çok göç hareketine ev sahipliği yapmıştır. Bu göçlere yönelik verilebilecek ilk örnek, 1989 yılından başlayıp daha sonra uzun süre devam eden Bulgaristan kaynaklı göçlerdir. 93 Harbi olarak da bilinen 1877- 1878 Osmanlı Rus savaşından sonra ilk olarak Bulgaristan'dan Anadolu'ya doğru kitlesel göçler başlamıştır. 1912 yılında Osmanlı basınında yer alan 14 Ekim tarihli Hikmet Gazetesinin haberine göre 30 yılı aşkın bir süredir devam eden baskı ve zulümler nedeniyle 30.000 ila 40.000 arasında Müslüman'ın Bulgaristan'dan göç etmeye zorlanması Bulgaristan tarafından ülkemize yönelik yapılan kitlesel göçün boyutlarını gözler önüne sermektedir (Halaçoğlu, 1994: 44). Yine 1913 yılına gelindiğinde Bulgar devletiyle Osmanlı arasındaki mübadele anlaşmasıyla 90 bini aşkın Bulgar ve Müslüman karşılıklı olarak yer değiştirmiştir. Daha sonrasında, Bulgaristan yönetimi 1951 yılında 150.000 Türkü sınır dışı ederek Türkiye topraklarına göndermiştir. 1970'li yıllarda yapılan aile birleşimi anlaşmasıyla yaklaşık 110.000 kişi Türkiye'ye göç etmiştir (Uslu & Ceylan, 2019: 204-205).

Tarihsel olarak sınır komşularında meydana gelen çeşitli krizler nedeniyle Türkiye yoğun bir şekilde dış göçlere maruz kalmaktadır. Bu göç hareketleri

dönemsel veya geçici göç hareketleri olarak görülmemelidir (Tanrıku, 2018: 2600). Genel olarak farklı ülkelere yapılan dış göçlerin çoğunun kalıcı nitelikte olduğu bilinmektedir. Bu konuya verilecek en güzel örnek İkinci Dünya Savaşı sonucunda Avrupa’da meydana gelen işçi açığını gidermek amacıyla 1960’lı yıllarda ülkemizden, Almanya başta olmak üzere Avrupa’daki çeşitli ülkelere giden göçmen işçilerdir. Avrupa ülkelerinde, bu işçilere yönelik misafir işçi veya geçici işçi gibi tanımlamalar yapılmıştır. Ancak, giden işçilerin birçoğunun ülkemize geri dönmemesi hatta bu kişilerin çocukları ve torunlarıyla kuşaklar boyunca gittikleri ülkelerde yaşamaları göçün kalıcılığına dair canlı bir örnektir (Bingöl & Özdemir, 2014: 135-136).

Son dönemlerde Türkiye’ye yönelik en yoğun göç hareketlerinin başında Suriye kaynaklı göçler gelmektedir. 2010 yılında Tunus’ta başlayan *Arap Baharı*’nın 2011 yılında Suriye’ye sızması sonucunda yaşanan şiddet olaylarından dolayı, ilk olarak 29 Nisan 2011 tarihinde Suriye’den 252 kişilik bir grup Türkiye’ye giriş yapmıştır. Aynı yıl uygulanan açık kapı politikasıyla 2012 yılında kayıtlı Suriyeli göçmen sayısı 14.237, 2013 yılında 224.655, 2019 yılında 3.641.644 kişiye ulaşmıştır (Uslu & Ceylan, 2019: 211-212). 2023 yılındaki Göç İdaresi’nin 30 Mart 2023 tarihli güncel verilerine göre ise bu sayı 3.443.219 kişiye tırmanmıştır (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023). Sağiroğlu ve Yılmaz’ın (2021) “Yabancılarla Birlikte Yaşamak: Mamak Örneği” isimli çalışmalarında Türkiye’nin çoğu bölgesi gibi Ankara ilinin Mamak ilçesinde de çok farklı toplumsal grupların bir arada yaşadığı ve bu nedenle sosyolojik olarak bu gruplar arasındaki ilişkilerin incelenmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nedenle, son yıllardaki kitlesel göç hareketleri sonrasında göçmen yükünün ve sorumluluğunun nasıl daha iyi yönetilebileceği araştırılmaya devam etmektedir. Bunun için de bu araştırmada; anket araştırması, görüşme ve pilot uygulamalar aracılığıyla Mamak bölgesinde saha çalışmaları yapılmıştır. Böylece, yerli halk ile yabancılara yönelik demografik bilgiler, dil becerileri, belediye hizmetleri, uyum, ön yargı ve tehdit algısı gibi faktörler incelenmiştir. Benzer bir şekilde, Yaylı ve Aslan’ın (2023) “Türkiye’deki Göçmenlerin Uyum Sorunu Bağlamında Bir Değerlendirme” isimli çalışmalarında da kültürel, yapısal ve siyasi uyum üzerinde durularak Türkiye’deki uyumun son durumu değerlendirilmiştir.

Her ne kadar Suriyeli göçmenler gündem de olsa da Türkiye’de göz ardı edilen diğer göçmen gurupları da bulunmaktadır. Bunların en başında Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) terör örgütünün özellikle Irak’taki saldırılarından sonra yaklaşık 100 bin Iraklı evlerini bırakarak başta İstanbul olmak üzere Türkiye’deki farklı şehirlere göç etmişlerdir (Arslan, 2015). Ayrıca, 2019 yılı Birleşmiş Milletler’in (BM) verilerine göre yaklaşık 3 milyon Iraklı’nın yerinden edildiği ve 260.000’in üzerinde Iraklı’nın Türkiye dâhil komşu ülkelere kaçtığı tahmin edilmektedir (MacGregor, 2019). ASAM verilerine göre bu kişilerden 2015 yılında 53.752 kişi, 2016 yılında ise 23.725 kişi Türkiye’ye sığınma başvurusunda bulunmuştur (Günel-Yılmaz & Ertürk, 2017: 199). Tarihte daha

önce de Türkiye'ye yönelik Irak kaynaklı kitlesel göç hareketleri yaşanmıştır. Örneğin, 1988-1991 yılları arasında yaşanan Kuveyt ve Körfez Savaşları ve ardından Irak'ın kuzeyinde yaşayan Kürt halkının Saddam Hüseyin rejimine karşı ayaklanması neticesinde 1991 yılının Nisan ayında çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu yaklaşık 600.000 Irak vatandaşı Türkiye topraklarına göç etmek zorunda kalmıştır (Kara & Korkut, 2010: 158). Dolayısıyla, literatürdeki çalışmalar genel olarak Suriyeli göçmenlere odaklanırken diğer ülkelerden göç ederek Türkiye'ye gelen göçmenlere yönelik çalışmalar eksik kalmaktadır. Çünkü Türkiye'de bulunan başta Suriyeli ve Iraklılar olmak üzere göçmenlerin uyum süreçlerini sağlıklı şekilde tamamlamaları Türkiye'ye sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan büyük bir zenginlik sağlayacaktır. Yabancı göçmenlerin uyumları sağlıklı bir şekilde gerçekleşmediğinde ise Türkiye'de sosyal, ekonomik ve kültürel olarak büyük sorunlar yaşanması muhtemeldir. Bu nedenle, bu araştırmada çoğunluğunu Iraklı göçmen çocukların oluşturduğu bir örneklem üzerinden göçmen çocukların toplumsal uyumuna etki eden faktörlerin neler olduğu araştırılmaktadır.

Türkiye'deki Göçmenlerin Uyumlarına Yönelik Bilimsel Araştırmalar

İlgili literatür taraması yapıldığında son dönemlerde farklı ülkelerden Türkiye'ye gelen göçmen gruplarına yönelik bazı araştırmalar öne çıkmaktadır. Örneğin, Çingir ve Erdağ (2017), "Türkiye'de Biyopolitika ve Göç: Iraklı Mülteciler Örneği" adlı çalışmalarında şartlı mülteci statüsündeki Iraklı mültecilerden kartopu örneklem yöntemiyle seçilenlere yarı yapılandırılmış mülakat yapmışlardır. Yapılan mülakatlar sonucunda bu mültecilerin eğitim, sağlık ve çalışma hakkına ulaşmada sorun yaşadıkları belirtilmiştir. Bu nedenle, Suriyelilerden sonra en kalabalık gurubu oluşturan geçici statüdeki Iraklı mültecilere yönelik daha uzun vadeli göç politikaları önerilerinde bulunulmuştur.

Sönmez (2019), Gaziantep ilinde bulunan Suriyeli sığınmacıların uyum eğilimlerine yönelik yaptığı çalışmasında, sığınmacıların uyumlarına olumlu yönde etki eden üç faktör tespit etmiştir. Araştırmada, Türkiye'de bulunma süreleri fazla olanların, gelir düzeyi yüksek olanların, eğitim düzeyi yüksek olanların uyum eğilimlerinin daha fazla olması gibi bazı önemli bulgulara ulaşılmıştır. Diğer taraftan, katılımcıların evlerinde fazlaca vakit geçirmesi durumunun uyumun önündeki en büyük engel olduğu belirlenmiştir (Sönmez, 2019: 11).

Şimşek (2019), İstanbul'daki Afrikalı göçmenlerin ulus ötesi sosyal alanlarını uyum süreçlerine etkisini incelediği çalışmasında bu göçmenlerin uyum süreçlerini olumsuz etkileyen üç faktör olduğunu tespit etmiştir. Bunlardan ilki yasal statüye sahip olmadıkları için çalışma hayatında karşılaştıkları zorluklardır. İkincisi ten renklerinin farklı olmasından dolayı maruz kalınan ırkçılık, üçüncüsü ise iş alanında yaşanan sıkıntılardır. Diğer taraftan, uyum sürecine olumlu yönde etki eden iki faktör bulunmuştur. Bunlardan ilki sosyal ağların Türkiye'de yeni bir hayat kuracak olan göçmenler için olumlu

sonuçlar doğrudur. İkincisi ise özellikle Afrikalı göçmenlerin kendilerinin işlettiği berber, gece kulübü, restoran gibi sosyal alanların Afrika'dan gelen göçmenlerin sosyal uyumuna olumlu yönde katkı sağlamasıdır (Şimşek, 2019: 230-231).

Günel-Yılmaz ve Ertürk'ün (2017) zorunlu göç kapsamında Mardin ilindeki Ezidi'lerin uyum sürecini incelediği çalışmada, göç türleri içinde en zor uyum süreci geçiren grubun zorunlu olarak yapılan göçen göçmenlerin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu grupların, Türkiye'yi geçici yerleşim yeri olarak görmeleri ve mülteci kamplarının dışında çalışma imkânlarının olmaması gibi hususlar bu kişilerin uyum süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Günel-Yılmaz & Ertürk, 2017: 211).

Özet'in (2018) İstanbul'da yaşayan Kerküklü Türkmenlerin diasporik temsilcilerini ve uyumunu araştırdığı çalışmasında; çalışmaya katılan grubun %47'sinin kendini Türkiyeli olarak gördüğü, bu sayede uyum düzeylerinin yüksek olduğunu, göçe dönük memnuniyet düzeylerinin %90 civarında olduğu ve Irak'a hissedilen bağlılığın %45 civarında olduğu tespit edilmiştir (Özet, 2018: 927).

Akat'ın (2021) Sakarya'daki Suriyelilerin toplumsal uyum süreci ve uyumunu Sam ve Berry'nin (2010) kültürleşme stratejisi bakış açısıyla incelediği araştırmasında, araştırmaya katılanların uyum süreçlerinin sosyo-kültürel, ekonomik ve hukuki açıdan incelenmiştir. Bu göçmenlerin ekonomik açıdan düşük ücret ve kısa süreli işlerde çalışmalarının uyum süreçlerini olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Sosyo-kültürel açıdan Türk vatandaşlarıyla bir arada yaşamalarının dil öğrenimini kolaylaştırdığı ve bu durumun göçmenlerin uyum süreçlerine olumlu yansıdığı sonucu görülmüştür. Hukuki açıdan ise devlet yardımlarının, özellikle sağlık ve eğitim hizmetlerinden faydalanmalarının uyum süreçlerine olumlu yansıdığı belirlenmiştir (Akat, 2021: 63-65).

Yabancı göçmenlerin uyumlarına yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde göçmenlerin Türkiye'de bulunma süreleri, vakit geçirdikleri sosyal alanlar, yerel halkla ilişki kurmaları gibi faktörlerin uyum süreçlerine olumlu yönde etki ettiği sonuçları çıkmaktadır. Uyum süreçlerine olumsuz yönde etki eden faktörlerin ise karşılaştıkları ırkçılık veya ayrımcılıklar, iş gücüne katılımda geçici veya sigortasız olunması, düşük ücretlerle çalışılması ve ayrıca Türkiye'nin göçmenler tarafından geçici bir yerleşim yeri olarak görülmesi gibi unsurlar olduğu söylenebilir.

Bu çalışmayı literatürde bulunan diğer çalışmalara göre farklı kılan hususların başında, araştırma yapılan kitlenin ilkökul ve ortaokul düzeyindeki çocuklar olması ve bu çocuklara anket araştırması uygulanmasıdır. Ayrıca çoğu çalışmanın en kalabalık grup olan Suriyeli göçmenlere yönelik yapıldığı görülmektedir (Aksoy, 2020; Harunoğulları, 2016; Kara ve Özenc, 2021; Topcuoğlu, 2019; Turan ve Fansa, 2021). Bu nedenle, Irak gibi farklı ülkelerden gelen

göçmenlere yönelik araştırmaların çok kısıtlı sayıda olduğu görülmektedir. Literatürde göçmelerin uyum düzeylerine yönelik yapılan çalışmaların büyük bir bölümünün az sayıda örneklem ile yüz yüze görüşme metoduyla yapıldığı görülmektedir. Anket araştırmasının tercih edildiği önceki araştırmalarda ise genelde yetişkinler üzerine anket uygulandığı görülmüştür. Araştırmaya katılan göçmen çocukların 9 ila 15 yaş arasında olması, göçmenlerin yoğun olarak yaşadığı bir bölgedeki devlet okulunda yüz yüze eğitim gören başta Irak olmak üzere farklı ülkelere mensup 100 öğrenciyle yapılması, bu çalışmayı literatürde benzeri az olan bir çalışma haline getirmektedir.

Kavramsal ve Teorik Çerçeve: Göç Olgusu ve Uyum Teorileri

Tarih boyunca insanlar savaş, doğal afetler ve hastalıklar gibi pek çok sebepten dolayı yaşadıkları yerlerden göç etmişlerdir. Günümüzde insanların göç etme sebepleri ise ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel faktörler ile güvenlik ve doğal sebepler olarak sıralanabilir (Doğan, 2020: 16). İnsanların göç etme nedenlerine yönelik birçok göç teorisi geliştirilmiştir. Buradaki önemli nokta, göçmenlerin önce sadece insan oldukları için evrensel insan hakların mahrum olmamaları gerektiği ve eğitimden sağlığa göç ettikleri ülkelerin vatan-daşları gibi haklara sahip olmaları gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Göç Kavramı ve Göçmen Çeşitleri

Göç kavramı insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Göç hakkında pek çok tanım yapılmıştır. Göç kavramından söz edildiğinde akla ilk gelen tanım, bireylerin ya da toplumsal grupların coğrafi anlamda geçici ya da kalıcı olarak yer değiştirmeleridir (Ela Özcan, 2017: 185). Ballyn'e (2011) göre göçün tanımı, "bir kişinin doğduğu yerden başka bir yerde geçici veya kalıcı olarak yaşamasıdır" (Develi, 2017: 1344). Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre ise göç, insanların bireysel veya gruplar halinde uluslararası sınır boyunca veya bir devletin hudutları içerisinde hareket etmesine denir (Akyıldız, 2016: 130). Göçler; eğitim, çalışma veya turizm gibi gönüllü olarak olmanın yanında savaşlar, çatışmalar, doğal felaketler, ekonomik krizler veya adalet mekanizmalarının çarpık işleyişi gibi nedenlerle zorunlu olarak da gerçekleşebilmektedir.

Literatürde, istem dışı yapılan göçü tanımlamak için genel olarak zorunlu göç kavramı kullanılmaktadır. Zorunlu olarak göç eden kişiler ise genel olarak, "yerinden edilmiş kişiler" olarak adlandırılmaktadır (Saraçlı, 2019: 56). Hâlihazırda çeşitli nedenlerle zorunlu göç yaşamış insanlara karşı ülkeler; özellikle siyasal nedenlerle mülteci, sığınmacı veya ülke içinde yerinden edilmiş kişi gibi bazı sınıflandırmalarda bulunmaktadır. Günümüzde yerinden edilmiş kişilere tanınan garanti altına alınmış evrensel ve bağlayıcı hak ve kuralların olmaması bu kişiler için büyük sorunlar oluşturmaktadır (Saraçlı, 2019: 54-59).

Mültecilerle ilgili uluslararası anlamda ilk önemli düzenleme, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Cenevre Sözleşmesi'dir (Bayraklı & Keskin, 2017:117-119). Bu sözleşmeye göre 1951 öncesi yurtlarından ayrılanlara mülteci statüsü verilmektedir. Çünkü İkinci Dünya Savaşı sonrasında vatanlarından ayrılan kişilerin geri dönecekleri düşünülmüştür. Ancak bu gerçekleşmeyince, 1967 yılında 1951 tarihinde belirlenen tarih sınırlandırması ortadan kaldırılmıştır (Bozbeyoğlu, 2015: 63-64). Göçmenlerin statüleriyle ilgili genel olarak iki sınıflandırma vardır. Bunlardan birincisi "mülteci" (*refugee*) diğeri ise sığınmacı kavramıdır (*asylum seeker* veya Birleşmiş Milletler'e göre *displaced persons*). Aralarındaki fark mültecilerin uluslararası anlaşmalarla sahip oldukları kendilerine özel statülerinin ve hukuki korumalarının olması, sığınmacıların ise henüz bu korumaya sahip olmayıp koruma için talepte bulunan kişiler olmasıdır (Erayman, 2020: 519).

Türkiye iç hukukunda, ülkemizde bulunan yabancı göçmenlerin sınıflandırılması 2013 yılında çıkan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 3. bölümünde yer almaktadır. Geldikleri ülkelere göre göçmenleri sınıflandıran bu kanuna göre Avrupa'da meydana gelecek olaylar nedeniyle sığınma talebinde bulunanlara mülteci statüsü verilirken Avrupa dışından sığınma talebinde bulunanlara şartlı mülteci statüsü verilmektedir. Yani ilk grup Türkiye topraklarında kalıcı olurken ikinci grup şartlı bir şekilde ve geçici olarak Türkiye'de ikamet edebilmektedir. Bu iki grubun dışında kendi ülkesine döndüğünde işkence, zulüm, baskı veya ölüm tehdidiyle karşılaşacak olanlara ise ikincil koruma statüsü verilmiştir. Kanununun 91. maddesinde ise sınırımızdan toplu olarak geçen gruplara Suriyeli göçmenlerin örneğinde olduğu gibi geçici koruma statüsü verilmiştir (Erayman, 2020: 532-533). Verilen bu statüler yabancılara Türkiye'ye kitlesel olarak göç hakkı, Türkiye'de ikamet etmesi, hak ve yükümlülükleri gibi birtakım haklar verilmiştir (Resmî Gazete, 2013). Ancak bu hakların, insan hakları bağlamında düşünüldüğünde yeterli olmadığı aşikârdır.

Asimilasyon ve Uyum Teorileri

Göçmenler ile göç ettikleri ülkelerdeki yerleşik vatandaşların birbirine uyum sağlayamaması, göç olgusunun sorunlu yönünü yansıtmaktadır. Çünkü göç sadece fiziksel veya mekânsal olarak yer değiştirme durumu değildir. Göç alan toplumlarda ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan pek çok değişim ve dönüşüm yaşanır. Göç eden kişiler kendi ülkelerindeki alışkanlıklarını ve kültürlerini gittikleri ülkelerde yaşamak isterler (Doğan, 2020: 51). Ancak bu kişilerin göç ettikleri ülkelerin kültürü hakkında bilgi sahibi olmaları ve göç ettikleri toplumla bütünleşmeleri de gerekmektedir. Burada karşımıza asimilasyon ve uyum (*integration*) olmak üzere iki kavram çıkmaktadır. Kivisto'ya (2005) göre "bütün etnik grupların tabi oldukları ve sonucunda baskın kültür, dil ve değerleri kazanarak benimsedikleri toplumsal süreç" olarak tanımlanır (Aktaran Duman, 2019: 47). Türk Dil Kurumu Güncel Sözlüğe göre ise toplum

bilimi olarak asimilasyon: “Farklı kökenden gelen azınlıkları veya etnik grupları, bunların kültür birikimlerini, kimliklerini baskın doku ve yapı içinde eriterek yok etme” olarak tanımlanmaktadır. Uyum hakkında birçok tanım vardır. Uluslararası Göç Örgütü’ne göre uyum: “... göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç...” olarak tanımlanırken (Doğan, 2020: 59), Türk Dil Kurumu Güncel Sözlüğe göre ise “bütünleşme” anlamına gelmektedir. Kavramlara karşılaştırmalı olarak bakıldığında asimilasyon sürecinde hâkim toplum içinde yok olma, erime, öz benliğini kaybetme gibi durumlar söz konusu iken, uyum sürecinde öz benlik ve kültürünü koruyarak hâkim toplumla bütünleşme söz konusudur.

Tarihsel süreçte yabancı göçmenler için uygulanan politikalar ilk olarak asimilasyon modeliyle başlamıştır (Doğan, 2020: 52). Amerika Birleşik Devletleri (ABD), sanayileşmenin ve iş gücü ihtiyacının artmasıyla birlikte 1880’lerde Avrupa’nın doğu ve güney kesimlerinden yoğun göçler almıştır. Bu göç hareketleri 1890’larda daha da hızlanmıştır. Amerika’ya yapılan ilk yerleşimler Avrupa’nın kuzey batısından olduğu için yeni gelen göçler Amerikan toplumu tarafından büyük bir kaygıyla karşılanmış ve 1907 yılında bir göç komisyonu kurulmuştur. Komisyonun raporları ve o dönemde ABD’de hâkim olan bazı ırk teorileri nedeniyle Anglo-Sakson kökenlilerin diğer ırklara göre daha üstün olduğu görüşü ve yeni gelen göçmenlerin Anglo-Sakson kökenlilerin yaşam kalitesini düşürdüğü yönündeki yaklaşımı hâkim olmuştur.

Benzer bir şekilde, 1920’li yıllarda göçmen karşıtı yaklaşımlar sonucunda ABD’de göçün kısıtlanmasına yönelik çıkan yasalar, Güney ve Doğu Avrupa’dan gelen göçleri sınırlandırmıştır. Asya kökenli göç dalgaları ise durma noktasına gelmiştir. Bu kısıtlamaların kalktığı 1965 yılını takip eden süreçte yaklaşık %30’unu Meksika’dan gelen göçmenlerin oluşturduğu çok sayıda göçmen ABD’ye göç etmiştir (Memişoğlu & Kabacaoğlu, 2021: 15). Ancak 1930’lu yıllarda Birinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan göçler nedeniyle Şikago şehrinin demografisi değişmeye başlamıştır. Şikago Okulunun yaptığı ırk temelli yaklaşımlara tepki niteliğindeki çalışmalarla göç olgusunu ve uyumu anlamaya dair çalışmalara örnek olarak W.I. Thomas ve F. Znaniecki’nin (1927), Şikago’daki Polonyalı göçünü konu edinen araştırması verilebilir. Araştırmaya göre mevcut ülke insanlarıyla kültürel ve sosyal etkileşimlerle ve kendi ülkelerinden mevcut ülkeye gelen göçmenlerle ilişkileri sonucunda “asimilasyon” kavramının sadece bir kültürel durumdan diğerine geçme durumunu ifade ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu ve benzeri araştırmalar, saha araştırması niteliğinde olup göçmenlerin ev sahibi toplumla kurdukları ilişkiyi ve bütünleşme sorununu inceleme konusunda yoğunlaşmıştır. Bu sayede göçmenlerin uyum meselesi daha fazla araştırılmaya başlanmıştır (Güler, 2020: 248-250). Ancak bu çalışmalarda göçmenlerin uyumunun onları asimile ederek gerçekleşmesi gerektiğine dair tezler daha çok ön plana çıkmıştır. Bu yaklaşım “Klasik Asimilasyon Teorisi” olarak adlandırılır. Homojenik bir toplum oluşturma klasik asimilasyon teorisinin ana hedefidir (Doğan, 2020: 52).

1960'lı yıllara kadar göçmen toplumlar olarak tanımlanan Kanada, ABD ve Avustralya'da toplumsal uyumu sağlamak amacıyla "Anglo Uyum Modeli" bu ülkelerin temel politikaları haline gelmiştir. Bu model; Amerika'yı ilk kez koloni yapan değerler olan İngiltere'nin Anglo- Sakson ve Protestan değerlerini Amerika'ya gelen tüm göçmenlerin içselleştirmesini amaçlar. Bu sayede asimile olan göçmenlerin, mevcut bir kültürel çerçeve içerisinde asimile edilmesi amaçlanmıştır. "Huntington Anglo Uyum Modeli"ne göre, Amerika'daki farklı birey ve grupların çeşitli yollarla Amerikan toplumu içerisinde asimile edildiği fakat bu durumun hiçbir zaman bitmediği ve sürekli devam ettiği ileri sürülmektedir (Doğan, 2020: 53-54). Bu asimilasyon teorisinin yanında "Eritme Potası Teorisi", "İrk İlişkileri Döngüsü Teorisi", "Asimilasyonun Yüzleri Teorisi" gibi pek çok asimilasyon teorisi bulunmaktadır. Bütün bu teorilere bakıldığında yeni gelen göçmen gruplarının uyumlarının farklı yollar ve kıstaslarla mevcut kültür, halk ve siteme uyumu öz benliklerini yitirmesiyle başarılabilceği ileri sürülmektedir.

Asimilasyon teorilerinin yanında yabancı göçmelerin mevcut toplumla eklemlenmelerini, uyumlu hale gelmelerini amaçlayan uyum teorileri de vardır. Uyum teorilerinin geçmişi sosyoloji biliminin kurucularından olan E. Durkheim ve M. Weber'e kadar uzanmaktadır. Durkheim'in sosyal uyum, bütünleşme, sosyal çözülme ve uyumsuzluk hakkındaki görüşleri uyum çalışmalarına bir alt yapı oluştururken, Weber ise kapsama ve dışlama olarak konuyu ele almıştır (Doğan, 2020: 58). Uyum konusundaki teorilerden bir diğeri Andrew M. Greeley'nin "Kültürel Uyum Modeli"dir. Bu modele göre yabancı göçmenler kültürel şok, organize olma ve kimlik bilincinin gelişmesi, elitlerin asimilasyonu, militanlık, kendinden nefret ve anti militanlık, uyumun başlamasından oluşan altı aşamada göçmenlerin mevcut toplumla uyumu tamamlanmış olur (Gündoğmuş & Arpacı, 2019: 142-143). Lockwood'un "Sosyal ve Sistem Uyum Modeli" başka bir uyum teorisidir. Bu teoriye göre sosyal uyum iki bölüme ayrılır. Bunlar sivil uyum ve sosyal kaynaşmadır (Aykaç & Kararakaş, 2022: 421).

Harmurt Esser'in "Sosyal Uyum Modeli" teorisi uyumu dört boyut ve süreçte ele almaktadır. Bunlar; kültürel boyutta kültürleşme, yapısal boyutta yerleşim veya konaklama, yapısal boyutta etkileşim veya iletişim ve duygusal boyutta kimlik edinme süreçleridir (Doğan, 2020: 61-63). Diğer taraftan, "Çok Kültürlülük Modeli Teorisi"nin düşünsel arka planında kültürel çeşitlilik ve hoşgörüye dair fikirler bulunmaktadır. Çok kültürlülüğün iki alt türü vardır. Bunlar yabancı göçmenlerin özgür bir şekilde ekonomik, toplumsal ve kamusal hayata katılımlarının sağlanması, kendi kültürlerini, geleneklerini ve dillerini korumayı amaçlayan Liberal Çok Kültürlülük Yaklaşımı ve misafir işçi alan ülkelerin benimsediği bir yaklaşımdır. Diğer bir yaklaşım ise genelde yabancı göçmen işçi alan ülkelerin uyguladığı ve siyasi dışlama mekanizmalarını kaldırmayı amaçlayan ve kültürel izolasyonu engellemeyi amaçlarken diğer yandan da göçmen işçilerin eşit sosyoekonomik düzeye ulaşmasını hedefleyen

işlevselci model olarak ikiye ayrılır (Duman, 2019: 50-51). Günümüzde çok kültürlülük modelini merkezi Brüksel’de bulunan Göçmen Uyum Politika İndeksi’nin (MIPEX) 2015 verilerine göre Avrupa’da İsveç, Portekiz, Belçika Finlandiya, İngiltere, Hollanda Almanya ve Lüksemburg ülkeleri işlevselci modeli göç politikalarında uygulamaktadır (Erat, 2018: 86).

Yukarıdaki bilgiler ışığında, göçmenlerin gittikleri ülkedeki uyum süreçlerinin zor olduğu söylenebilir. Nitekim

Yılmaz’ın (2021) tarihli “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Okula Uyumunu” isimli doktora tez çalışmasında da mülteci çocukların uyumuna etki ettiği düşünülen Suriyeli mülteci çocuklarda meydana gelen travma, ikinci dil edinimi, dayanıklılık, yeni mekâna ve kültüre uyum ve etkili okul gibi faktörler incelenmiştir. Benzer bir şekilde, Levent ve Çayak (2017) tarafından yapılan çalışmaya göre Türkiye’de eğitim gören Suriyeli çocukların genel olarak Türkçe dil becerisi yetersizliği nedeniyle uyum sorunu yaşadıkları ortaya konulmuştur. Yine İstanbul’daki Suriyeli çocukların Türkiye’deki okullarda maruz kaldıkları zorlukları araştıran Özer vd.’ye (2017) göre de dil engelinin mülteci çocukların eğitimindeki en büyük zorluklardan birisi olduğu ortaya konulmuştur. Diğer taraftan, OECD’nin 2018 yılında mülteci çocukların dayanıklılığına yönelik yaptığı araştırmada bu çocukların ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin, mesleklerinin ve okul faaliyetlerine katılım düzeylerinin önemli faktörler olduğu ortaya konulmuştur.

Araştırma Tasarımı

Bu araştırmanın temel amacı etkili göç ve uyum politikaları önerilerinde bulunabilmek için göçmen kökenli çocukların uyum düzeylerini etkileyen unsurların tespit edilebilmesi ve bu doğrultuda stratejik hedef ve politika önerilerinde bulunmaktır. Bu kapsamda “*Göçmen çocukların uyum düzeyini etkileyen faktörler nelerdir?*” sorusu araştırmaya ışık tutacak temel araştırma sorusu olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın örnekleme, araştırmanın konusu kapsamında mümkün olan en uygun veriyi elde etmek amacıyla kullanılan “amaçlı örnekleme” yöntemi ile belirlenmiştir. Çünkü bu örnekleme yöntemi detaylı veri setlerine ve derinlemesine çalışma imkânı veren faydalı bir yöntemdir (Patton, 2002: 46). Bu kapsamda, önceden belirlenmiş çeşitli kriterleri karşılayacak şekilde (ölçüt örnekleme) Ankara’nın Mamak ilçesinde ikamet eden 9-15 yaş arası 90 Iraklı ortaokul öğrencisine ek olarak yine aynı yaş grubundan ve okuldan 8 Suriyeli, 1 Katarlı ve 1 Uygur öğrenci eklenerek ulaşılan 100 öğrenciden oluşmaktadır. Ayrıca araştırmaya 58 kız 42 erkek çocuk katıldığı için örneklem cinsiyet bakımından eşit dağılmaktadır. Böylece, göçmen çocukların uyum düzeylerinin farklı olmasında ana dil, cinsiyet, gelir düzeyi, Türkiye’ye gelinen ülke, kardeş sayısı, Türkiye’de bulunma süresi ve ebeveynlerin eğitim düzeyleri gibi faktörlerin etkili olup olmadığı anket araştırması yöntemiyle incelenmiştir.

Ankara'nın Mamak ilçesinin seçilme ölçütleri çoğu araştırmaya göre Ankara'daki en çok göçmen bulunan ilçelerden birisi olması ve Ankara'nın merkezine çok yakın olması nedeniyle göçmenler tarafından daha çok tercih edilmesidir. Örneğin Mamak'ta ikincisi düzenlenen "Birlikte Yaşamak" isimli Göç ve Uyum Çalıştay'ında 670 bin nüfuslu Mamak ilçesinde toplamda yaklaşık 45 bin civarında yabancı uyruklu vatandaşın sığındığı ve yine yaklaşık 10 bin civarında yabancı uyruklu öğrencinin Mamak'taki okullarda eğitim aldığı belirtilmiştir (Mamak Belediyesi, 2023). Dolayısıyla, Mamak ilçesinde 30 Ağustos Ortaokulu'nda eğitim gören 100 göçmen çocuğa anket araştırması uygulanarak Ankara ilindeki göçmen çocukların uyumuna yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur. Çünkü sadece araştırmanın yapıldığı 30 Ağustos Ortaokulunun e-okul sistemine kayıtlı yaklaşık 800 öğrencinin 257 tanesinin çoğunluğu Irak olmak üzere az sayıda Suriye, Katar ve Uygur vatandaşı öğrencinin olması bu araştırmanın örneklem bakımından zengin bir bölgede yapıldığının önemli bir göstergesidir.

Araştırma evreni olarak Ankara'nın seçilmesinin nedeni Ankara'nın en çok uluslararası göç alan illerden birisi olmasıdır. 2023 yılı TÜİK verilerine göre yurtdışından en çok göç alan iller sırasıyla İstanbul (%29,2), Antalya (%9,5), Ankara (%6,5), Mersin (%4,9) ve Bursa (%4,4) illeridir. Yine Türkiye'ye gelen bu göçmenlerin en çok geldiği ülkelerin başında da Rusya (%13,2), Azerbaycan (%8,2), Türkmenistan (%7,3), İran (%6,7) ve Afganistan (%5,9) bulunmaktadır. İlginç bir şekilde, Türkiye'ye geldikten sonra burayı terk eden göçmenler arasında ilk sırada Rusya vatandaşları (%17) yer almaktadır (TÜİK, 2023). Benzer bir şekilde, Sağiroğlu, Ünsal ve Özenci'nin (2021) "Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu"na göre Türkiye'de en çok konut alan yabancı uyruklular arasında ilk sırada İranlılar (%17) yer alırken bunu Iraklılar (%14) takip etmektedir. Aynı raporda yer alan bilgilere göre düzensiz göç hareketliliği açısından Suriye, Irak ve İran uyruklular Türkiye'deki en çok geçici koruma ve uluslararası koruma talep eden en kalabalık grupları oluşturmaktadırlar. Bu da Iraklı göçmenlere yönelik araştırma yapılmasını daha da önemli kılmaktadır.

Şu anda eğitim öğretim çağında bulunan göçmen kökenli çocukların uyumlarını etkileyen faktörleri incelemeyi hedefleyen bu çalışma sayesinde, literatüre katkı sağlanacak ve bu yaş grubundaki göçmen kökenli çocukların uyumuna yönelik stratejik hedefler ve önerilerde bulunulacaktır. Böylece bu bulgulardan karar vericiler, araştırmacılar ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar) gibi önemli aktörler faydalanabilecektir. Ayrıca, toplumda bu konulara karşı duyarlılık geliştirilebilecektir.

Araştırma kapsamında, sadece Ankara'nın Mamak ilçesindeki tek okulda eğitim gören 100 göçmen çocuğa ulaşıldığı için çalışmanın örneklem sayısı dar tutulmuştur. Ayrıca, araştırma genel olarak Iraklı göçmen çocuklara odaklandığı ve diğer ülkelerden göçmen sayıları çok az olduğu için farklı ülkelerden

gelen çocuklar arasında detaylı karşılaştırma yapılamamıştır. Ayrıca 9-15 yaşındaki göçmen çocuklarla yapılan anketlerin çocuklar tarafından iyi anlaşılabilmesi durumu ve kayıp veri (*missing data*) olmaması için anket soruları araştırmacılar tarafından okunarak çocukların anket sorularını doğru anlayıp anlamadıkları anketi yapan kişi tarafından kontrol edilmiştir. Örneğin, araştırma öncesi yapılan ön görüşmelerde çok dilli bir ortamda yaşayan özellikle Irak uyruklu olan Türkmen veya Kürt asıllı çocukların ana dillerinin ne olduğu yönündeki sorulara Irakça olarak cevap verdikleri görülmüştür. Çocuklara Irakça olarak bir dilin olmadığı evde konuşulan ana dilin Türkçe, Kürtçe veya Arapça olabileceği ifade edildiğinde, bazı öğrencilerden evde bazen 2 dilin bazen ise 3 dilin aynı anda ve eşit ağırlıkta konuşulduğu cevabı alınmıştır. Bu durum, araştırmaya katılan çocukların bazılarının köken bilgisine sahip olmadıkları sonucunu çıkarmıştır. Sonuç itibarıyla bazı katılımcıların ana dillerini doğru olarak vermeme ihtimalini ortaya çıkarmıştır. Buna rağmen, zor bir grup olan 100 göçmen çocuğa ulaşılması ve non-parametrik analizler yapılması bu çalışmayı literatürdeki diğer çalışmalar göre ayırt edici kılmaktadır.

Araştırmada veriler insanlardan farklı konularda standart ve planlı bir şekilde bilgi almak için kullanılan bir yöntem olan anket yöntemi ile elde edilmiştir (Oğur ve Tekbaş, 2003: 336). Anket yöntemi birincil kaynaklardan bilgi elde etmenin en yaygın kullanılan yöntemidir. Anket yönteminin olumlu özelliklerinden bazıları şunlardır: araştırmaya katılan kişilerin demografik özellikleri, tutumları, davranışları gibi pek çok özelliği yüksek hız ve düşük maliyetle elde edilmesi; veri alınacak kişilerin geniş bir yelpazede olmasına imkân verilmesi ve iletişim imkânlarının verdiği fırsat ile verilere kolayca ulaşılabilmesidir (Balaban Salı, 2012).

Son olarak, göçmen çocukların uyumunu etkileyen faktörleri incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada, veri analizleri SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan verilerin güvenilirliğini ölçmek için sıralı ölçekteki değişkenler kullanılarak Cronbach Alpha güvenilirlik testi yapılmıştır. Araştırmada bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki Ki-kare testi ile incelenmiştir. Yapılan tüm analizler %95 güven düzeyinde test edilmiştir. Daha sonra, analiz sonuçları esas alınarak göç ve uyum politikalarına yönelik stratejik hedef ve önerilerde bulunulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Bu araştırmanın bağımlı değişkeni göçmen çocukların uyum düzeyleridir. Göçmen çocukların uyum düzeyleri çok kültürlülük ve kültürleşme teorileri esas alınarak ölçülmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda katılımcıların kültürel uyum düzeyleri; dil yeterlilikleri, ülkeye aidiyeti ve Türkiye kültürüyle ilgili sorularla ölçülmüştür. Sosyal uyumlarının ölçümü ise ayrımcılığa uğrama düzeyleri, sosyal alanların kullanımı ve sosyal ilişkileriyle ilgili sorularla ölçülmüştür.

Araştırmannın bağımsız değişkenleri ise literatür taraması sonucunda elde edilen; ana dil, ebeveynlerinin eğitim düzeyleri ve gelir seviyeleri, geldikleri ülke, cinsiyet, kardeş sayıları ve Türkiye’de bulunma süreleri olarak belirlenmiştir. Projenin araştırma sonuçları elde edilmeden ve araştırmada kullanılacak bağımsız değişkenler, yapılan literatür taraması ve uyum teorileri baz alınarak, yedi adet hipotez oluşturulmuştur. Öncelikle, literatürde bulunan çalışmalara bakıldığında eğitim seviyesi düşük olan kadınların çocuk yetiştirmeindeki rolleriyle beraber göçmen toplulukların uyumunu önünde büyük bir engel olduğu yönünde bir kanaat hâkimdir. Hatta bu yüzden bazı ülkelerde eğitim seviyesi düşük kadınların göçmen işçilerin aile birleşimi programlarına dâhil edilmediği durumlar yaşanmaktadır (Dedeoğlu & Gökmen, 2020: 34). Bu durumdan hareketle:

Hipotez 1: Anne veya babalarının eğitim düzeyi düşük olan çocukların toplumsal uyum düzeylerinin düşük olması beklenmektedir.

Dil yeterliliği konusunda, Masgoret ve Ward’a (2006) göre göçmenlerin buldukları ülkelerin dilini bilmeleri kültürel iletişim kabiliyeti, mevcut kültüre yakınlık ve sosyokültürel etkileşimin kolaylığı yabancı göçmenlerin uyumlarını kolaylaştırır (Şeker, Sirkeci, & Yüceşahin, 2015: 18). Araştırmaya katılan Iraklı çocukların büyük bölümünün Irak Türkmenlerinden olması da göz önüne alındığında:

Hipotez 2: Ana dili Türkçe olan çocukların toplumsal uyum düzeylerinin daha yüksek olması beklenmektedir.

Hipotez 3: Iraklı çocukların diğer ülkelerden gelen çocuklara göre toplumsal uyum düzeylerinin daha yüksek olması beklenmektedir.

Göçmenlerin uyumlarına etki eden bir diğer unsur ise gelir düzeyleridir. Berry’e (1997) göre kültürleşme teorisinde uyuma etki eden dört temel unsurdan biri olan ekonomik hayata katılım göçmenlerin uyum süreçlerine olumlu yönde etki etmektedir. Bu düşünceden hareketle:

Hipotez 4: Ailesinin gelir düzeyi yüksek olan çocukların toplumsal uyum düzeylerinin yüksek olması beklenmektedir.

Yıldız (2018), “Suriyeli Sığınmacı Çocukların Eğitim Sorunları ve Uyum Süreçleri: Mersin Örneği” adlı araştırmasında, kardeş sayısı ile eğitim seviyesi ve zenginlik seviyesi arasında ters bir korelasyon kurmuştur. Yıldız’a göre eğitim seviyesi ve gelir düzeyi yüksek olan ailelerin çocuk sayısı eğitim ve gelir seviyeleri düşük olanlara göre azdır (Yıldız, 2018: 59). Bu bağlamda Berry’nin (1997) kültürleşme teorisinde yer alan ekonomik hayata katılımın uyumu olumlu yönde etkilemesi ve literatürdeki eğitim seviyesi düşük olan kadınların çocuk yetiştirmeindeki olumsuz rolleri beraber değerlendirildiğinde kardeş sayısının fazla olması uyum düzeylerine olumsuz etki etmektedir. Bu düşünceden hareketle:

Hipotez 5: Kardeş sayısı fazla olan çocukların toplumsal uyum düzeylerinin daha düşük olması beklenmektedir.

Sümer'in Türkiye'de lisansüstü eğitime devam eden "Suriyeli Kadınların Sosyal Uyumuna Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Sermaye Merkezli Bir Bakış" adlı çalışmasında Suriyeli kadınların Türk toplumuna uyum sağlamalarındaki en önemli engellerin; dil yetersizlikleri, ülkeye duydukları aidiyet hislerinin az olması, geçici koruma statüsünden dolayı yaşadıkları belirsizliklerden kaynaklı sorunlar nedeniyle uyumlarının olumsuz etkilendiği gibi nedenlerin olduğu sonucuna varılmıştır (Sümer, 2019: 85). Bu sonuçtan hareketle:

Hipotez 6: Erkek çocukların toplumsal uyum düzeyleri daha yüksektir.

Kültürleşme teorisinde yer alan ve Szapocznik vd. (1980) tarafından oluşturulan doğrusal modele göre kültürleşme iki farklı alternatifi barındıran bir süreçtir. Bu süreçler, baskın kültür içinde asimile olmak ve hâkim kültürü korumaktır. Doğrusal modele göre; kişinin kültürleşme seviyesi ev sahibi kültürle etkileşim kurduğu süre ile doğru orantılıdır (Koçak, 2020: 69-70). Bu düşünceden hareketle:

Hipotez 7: Türkiye'de bulunma süresi fazla olanların toplumsal uyum düzeyleri yüksektir.

Araştırmada yukarıdaki hipotezleri ve değişkenler arasındaki ilişkileri test etmek için anket araştırmasından elde edilen bulgular analiz edilmiştir.

Tablo 1. Güvenilirlik analizi

Uyum Düzeyi Bağımlı Değişkenine Dair Göstergeler	Cronbach's Alpha	N
Türkçe Konuşma Düzeyi	0,764	3
Ayrımcılığa Maruz Kalma	0,727	4
Aidiyet Hissi	0,680	4

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıda yer alan göçmen çocukların uyum düzeyini belirlemeye yönelik göstergelerin yer aldığı Tablo 1'de anket araştırmasından elde edilen verilerin güvenilirlik analizine ilişkin sonuçlar verilmektedir. Bu kapsamda, verilerin değerlendirilmesinde anket sorularının güvenilirliğinin tespiti için Cronbach Alfa Testi yapılarak başlanmıştır. Cronbach Alpha güvenilirlik testinde ölçekte yer alan değişkenlerin varyansları toplamının genel varyansa oranlanması ile bulunur ve 0 ile 1 arasında değer alır. Anket formunda yer alan Türkiye'ye uyum anket ölçeğinin iç tutarlılığını ölçmek için 16 adet 5'li Likert soru üzerinde yapılan analiz sonucunda Alpha değeri 0,629 bulunmuştur (0,629>0). Anket içerisindeki Türkçe konuşma düzeyi belirleyicilerini tespit etmek için soruların 3 adet 5'li Likert soru üzerinde yapılan analiz sonucunda Alpha değeri

0,764 bulunmuştur ($0,764 > 0$). Anket içerisinde ayrımcılığa maruz kalma algı düzeyini tespit edebilmek için sorulan 4 adet 5'li Likert soru üzerinde yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri 0,727 bulunmuştur ($0,727 > 0$). Aidiyete yönelik algı düzeylerinin tespit edilebilmesi için sorulan 6 adet 5'li likert soru içerisinde güvenilir olmayan iki adet soru veri setinden çıkarılmıştır. 4 adet 5'li likert soru üzerinde yapılan analiz sonucunda Cronbach Alpha değeri 0,680 olarak bulunmuştur ($0,680 > 0$). Tüm Cronbach Alpha değerleri > 0 olduğundan anket sorularının güvenilir olduğu ve analizlere devam edilebileceği söylenebilir. Cronbach (1951) tarafından geliştirilen güvenilirlik yöntemine göre α katsayısı ölçekteki sorular arasındaki uyumu ortaya koyar ve 0 ile 1 arasında değer alabilir. Bu α değeri 1'e yaklaştıkça ölçekteki sorular arasındaki içsel uyum yükselir (İslamoğlu ve Alnıaçık, 2014: 282).

Araştırmaya Katılanların Sosyo-Demografik Özellikleri

Araştırmaya katılanların sosyo- demografik özelliklerine ilişkin frekans ve yüzde dağılımları aşağıdaki tablolarda detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Frekans (N)	Yüzde (%)
Kız	58	58
Erkek	42	42
Toplam	100	100

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Yukarıdaki bilgilere göre, katılımcıların %58'inin (58 kişi) kız ve %42'sinin (42 kişi) ise erkek öğrenci olduğu tespit edilmiştir. Verilerin dağılımına bakıldığında kız ve erkek sayılarının birbirlerine yakın olması cinsiyet konusunda örneklemin verilerinin eşit dağıldığını göstermektedir.

Tablo 3. Gelinen Ülke

Gelinen Ülke	Frekans (N)	Yüzde (%)
Irak	90	90
Suriye	8	8
Diğer	2	2
Toplam	100	100

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3'e göre, 100 katılımcının geldiği ülke dağılımı incelendiğinde; katılımcıların %90'ı (90 kişi) Irak, %8'i (8 kişi) Suriye, %2'si (2 kişi) Uygur özerk

cumhuriyetinden ve Katar'dan gelmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğunun Irak'tan gelmesi araştırmanın yapıldığı bölgenin demografik yapısı hakkında bilgiler vermektedir. Araştırmanın yapıldığı bölgede yoğun olarak Irak göçmenleri yaşarken Suriye ve diğer ülkelerden gelen göçmenlerin sayısı daha düşük düzeydedir.

Tablo 4. Ana Dil

Ana Dili	Frekans (N)	Yüzde (%)
Türkçe	71	71
Arapça	26	26
Kürtçe	2	2
Diğer	1	1
Toplam	100	100

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4'e göre saha araştırmasına katılanların ana dillerinin neler olduğuna bakıldığında; katılımcıların %71'inin (71 kişi) Türkçe, %26'sının (26 kişi) Arapça, %2'sinin (2 kişi) Kürtçe ve %1'inin ise Uygur Türkçesi olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun ana dilinin Türkçe olması ve katılımcıların yoğun olarak geldikleri ülkenin Irak olduğu beraber düşünüldüğünde; katılımcıların büyük çoğunluğunun Irak Türkmenlerinden olduğu anlaşılmaktadır. Bunun yanında da Arapça, Kürtçe ve Uygur Türkçesi konuşanların da araştırma sonuçlarına yansımaları araştırmanın yapıldığı okulların çok kültürlü bir yapıda olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Anne Eğitim Düzeyi

Anne Eğitim Düzeyi	Frekans (N)	Yüzde (%)
Okuma yazma bilmiyor	20	20
İlkokul	23	23
Ortaokul	29	29
Lise	24	24
Üniversite/Lisans	2	2
Lisansüstü	2	2
Toplam	100	100

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5'e göre katılımcının anne eğitim düzeyine bakıldığında; %20'sinin (20 kişi) okuma yazma bilmediği, %23'ünün (23 kişi) ilkokul mezunu olduğu, %29'unun (29 kişi) ortaokul mezunu olduğu, %24'ünün (24 kişi) lise mezunu

olduğu, %2'sinin (2 kişi) üniversite mezunu olduğu ve %2'sinin ise (2 kişi) lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların annelerinin eğitim düzeyine bakıldığında lise ve üzeri eğitim alanların oranı %28 olması anne eğitim düzeylerinin genel olarak düşük olduğunun göstergesidir.

Tablo 6. Baba Eğitim Düzeyi

Baba Eğitim Düzeyi	Frekans (N)	Yüzde (%)
Okuma yazma bilmiyor	16	16
İlkokul	13	13
Ortaokul	30	30
Lise	19	19
Üniversite/Lisans	13	13
Lisansüstü	9	9
Toplam	100	100

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6'daki bilgilere göre, katılımcının baba eğitim düzeyine bakıldığında; %16'sının (16 kişi) okuma yazma bilmediği, %13'ünün (13 kişi) ilkokul mezunu olduğu, %30'unun (30 kişi) ortaokul mezunu olduğu, %19'unun (19 kişi) lise mezunu olduğu, %13'ünün (13 kişi) üniversite mezunu olduğu ve %9'unun ise (9 kişi) lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların babalarının eğitim düzeyine bakıldığında lise ve üzeri eğitim alanların oranını %41 olması babalarının eğitim düzeylerinin annelerinin eğitim düzeyine göre yüksek olduğunun göstergesidir.

Tablo 7. Kardeş Sayısı

Kardeş Sayısı	Frekans (N)	Yüzde (%)
1-3	24	24
4-6	65	65
7-9	10	10
10 ve yukarı	1	1
Toplam	100	100

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Örnekleme yer alan katılımcıların kardeş sayıları incelendiğinde; katılımcıların %3'ü (3 kişi) 1 kardeşe sahip, %9'u (9 kişi) 2 kardeşe, %12'si (12 kişi) 3 kardeşe, %33'ü (33 kişi) 4 kardeşe, %17'si (17 kişi) 5 kardeşe, %15'i (15 kişi) 6 kardeşe, %5'i (5 kişi) 7 kardeşe, %4'ü (4 kişi) 8 kardeşe ve %1 oran ile (1'er kişi) 9 ve 12 kardeşe sahip olduğu görülmektedir. Örneklem ağırlıklı

olarak 3, 4, 5 ve 6 kardeşe sahiptir. Katılımcıların kardeş sayılarına bakıldığında katılımcıların %76' sının kardeş sayısının 3'ten fazla olduğu görülmektedir. Buda katılımcıların büyük çoğunluğunun kalabalık ailelerde yaşadığını göstermektedir.

Tablo 8. Gelir Düzeyi

Gelir Düzeyi (TL)	Frekans (N)	Yüzde (%)
Geliri yok	8	8
1-2500	9	9
2501-5000	18	18
5001-7500	7	7
7501-10000	44	44
1000 ve Üstü	14	14
Toplam	100	100

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

100 katılımcının gelir dağılımına bakıldığında; katılımcıların %8'inin (8 kişi) herhangi bir gelirinin olmadığı, %9'unun (9 kişi) 1-2.500 TL aralığında, %18'inin (18 kişi) 2501-5000 TL aralığında, %7'sinin (7 kişi) 5.001-7.500 TL aralığında, %44'ünün (44 kişi) 7.501-10.000 TL aralığında ve %14'ünün (14 kişi) 10.000 TL'den gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yarısına yakını 7.501-10.000 TL aralığında gelire sahiptir. 2023 yılının ilk 6 ayında asgari ücretin .8500 TL olduğu düşünüldüğünde katılımcıların sadece %14'ünün 10.000 TL ve üzeri gelir düzeyine sahip olması katılımcıların gelir düzeylerinin düşük olduğunun bir göstergesidir. Katılımcıların %35'inin ise aylık gelirinin 5.000 TL'nin altında olması gelir düzeyi düşüklüğünün üzücü bir göstergesidir.

Tablo 9. Türkiye'de Bulunma Yılı

Türkiye'de Bulunma Yılı	Frekans (N)	Yüzde (%)
1-3	4	4
4-6	34	34
7-9	49	49
10 ve yukarı	13	13
Toplam	100	100

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Örnekleme yer alan katılımcıların kaç yıldır Türkiye'de buldukları incelendiğinde; katılımcıların %1'i (1 kişi) 1 yıldır, %1'i (1 kişi) 2 yıldır, %2'si (2

kişi) 3 yıldır, %7'si (7 kişi) 4 yıldır, %11'i (11 kişi) 5 yıldır, %16'sı (16 kişi) 6 yıldır, %25'i (25 kişi) 7 yıldır, %13'ü (13 kişi) 8 yıldır %11'i (11 kişi) 9 yıldır, %10'u (10 kişi) 10 yıldır ve %3'ü (3 kişi) 11 yıldır Türkiye'de yaşadığını ifade etmiştir. Katılımcıların %89'unun 5 yıl ve üzeri bir sürede Türkiye'de bulunmaları katılımcıların Türkiye'de bulunma sürelerinin fazla olduğunun bir göstergesidir. Aynı zamanda bu oranının Türkiye'ye son 5 yıl içinde daha az göç yaşandığının göreceli bir göstergesidir.

Ki-Kare Analizi

Ki-kare bağımsızlık testi iki veya daha fazla değişken grubu arasında ilişki bulunup bulunmadığını incelemek için kullanılır. Yani değişkenler arasında bağımsızlık olup olmadığı araştırılır.

Hipotezler;

H₀: Değişkenler birbirinden bağımsızdır.

H₁: Değişkenler birbirinden bağımsız değildir.

Örnekleme, Türkiye'de yerleşik olan yabancı öğrencilerin demografik özellikleri ile algı düzeyleri arasındaki ilişkileri araştırmak üzere çalışmada Ki-Kare bağımsızlık testi uygulanmıştır.

Araştırma kapsamında oluşturulan tablolarda, yerleşik olan göçmen kökenli öğrencilerden elde edilen veriler üzerinden bağımlı ve bağımsız değişken arasında herhangi bir anlamlı bir ilişki bulunması durumunda ($p < 0,05$) değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğu kabul edilmiştir. Örneklem içinde 100 tane Türkiye'de yerleşik olan göçmen öğrenci bulunmaktadır. Analiz sonucunda bağımsız değişkenlerin uyum düzeyiyle ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Anne ve Baba Eğitim Düzeyi ve Uyum Düzeyi

Göçmen kökenli öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre ayrımcılığa maruz kalma durumuna ilişkin Ki-kare bağımsızlık test sonuçlarına göre, anne eğitim düzeyi ile öğretmenler tarafından ayrımcılığa uğrama durumu arasında anlamlı ancak ters orantılı bir ilişki bulunmuştur ($p = 0,041 < 0,05$). Dolayısıyla, öğrencilerin algılarına göre anne eğitim düzeyi daha düşük olan öğrencilerin öğretmenler tarafından ayrımcılığa uğrama oranının daha yüksek olduğu görülmüştür. Aynı şekilde, bu öğrencilerin anne eğitim düzeyi ile büyüdüğü Türkiye'de yaşama isteği arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p = 0,003 < 0,01$). Yani, anne eğitim düzeyi daha düşük olan öğrencilerin büyüdüğü Türkiye'de yaşama isteği daha yüksektir.

Yabancı uyruklu öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre Türkçe öğrenme durumuna ilişkin Ki-kare bağımsızlık test sonuçlarına göre baba eğitim düzeyi daha yüksek olan göçmen öğrenciler Türkçe dilinde kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini beyan etmişlerdir ($p = 0,046 < 0,05$). Benzer bir şekilde,

öğrencilerin babalarının eğitim düzeyi ile büyüdüklerinde Türkiye’de yaşama isteği arasında anlamlı ancak ters orantılı bir ilişki bulunmuştur ($p=0,041<0,05$). Buna göre, baba eğitim düzeyi; lise, ortaokul, ilkokul mezunu olan ve okuma bilmeyen öğrencilerin büyüdüğü Türkiye’de yaşama isteği daha yüksektir. Son olarak, göçmen kökenli öğrencilerin baba eğitim düzeyi ile Türkiye toplumuna uyum sağlama durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p=0,019<0,05$). Yani, baba eğitim düzeyi ortaokul olan öğrencilerin Türkiye toplumuna uyum sağlama oranı daha fazladır.

Bu sonuçların Dedeoğlu ve Gökmen’in (2020) eğitim seviyesi düşük olan kadınların çocuk yetiştirmesindeki rolleriyle beraber göçmen toplulukların uyumunun önündeki büyük bir engel olduğu yönündeki bulgularıyla benzer olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyleri düşük ailelerin çocuklarının dil yeterliliğinin düşük olması, genelde etkileşimlerini kendi yakınları ile yapmaları uyum düzeylerinin düşük olmasının bir göstergesidir. Ailelerinin eğitim seviyesi ortaokul ve üzeri olan öğrencilerin ise uyum düzeylerinin yüksek olması bunun bir kanıtı olarak görülebilir.

Ana Dil ve Uyum Düzeyi

Göçmen kökenli öğrencilerin ana diline göre Türkçe öğrenme durumuna ilişkin Ki-kare bağımsızlık test sonuçları incelendiğinde öğrencilerin ana dili ile Türkçe dilinde konuşulanları anlama düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir ($p=0,010<0,05$). Yani, ana dili Türkçe ve Kürtçe olan öğrenciler Türkçe dilinde konuşulanları ve okuduklarını daha fazla anlamaktadırlar. Bu sonuçlara göre Masgoret ve Ward’ın (2006) savunduğu göçmenlerin buldukları ülkelerin dilini bilmeleri kültürel iletişim kabiliyeti, mevcut kültüre yakınlık ve sosyokültürel etkileşimin kolaylığı yabancı göçmenlerin uyumlarını kolaylaştırdığı (Şeker, Sirkeci, & Yüceşahin, 2015: 18) yönündeki görüşüyle uyum içinde olduğunun bir göstergesidir. Diğer taraftan, öğrencilerin ana dili ile öğretmenleri ($p=,282>0,05$), arkadaşları ($p=,124>0,05$) veya diğerleri tarafından ayrımcılığa uğrama ($p=,637>0,05$) arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Dolayısıyla, öğrencilerin ana dillerinin çoğunluğunun Türkçe olduğu varsayıldığında bu çocukların genelde iyi entegre oldukları ve ayrımcılığa maruz kalmadıkları düşünülebilir. Ana dili Türkçe olmayanların azınlıkta olduğu bu örnekte ana dil ile ayrımcılık ve uyum arasında bir ilişki bulunamamıştır.

Öğrencilerin ana diline göre Türkiye’ye uyum sürecine ilişkin Ki-kare bağımsızlık test sonuçlarına göre ana dili ile büyüdüğü Türkiye’de yaşama isteği arasında ($p=0,004<0,05$) anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre, ana dili Kürtçe olan öğrencilerin büyüdüğü Türkiye’de yaşama isteği daha yüksektir. Benzer bir şekilde, öğrencilerin ana dili ile Türkiye toplumuna uyum sağlama durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p=0,000<0,05$). Başka bir ifadeyle, ana dili Kürtçe ve Türkçe olan öğrencilerin Türkiye toplumuna daha yüksek düzeyde uyum sağladıkları görülmüştür.

Göçe maruz kalan çocukların çok kültürlü ortamlarda olması, onların sağlıklı benlik gelişimi için son derece önemlidir. Bu yüzden çocuğun yaşadığı toplumda olumlu benlik kazanması, kültürler arasında olumlu bir geçiş yapabilmesi ve kendi kökeni ile ruhsal sorunlar yaşamaması için iyi bir ikinci dil eğitimi ile anadil eğitimi önemli bir role sahiptir (Baldık & İşigüzel, 2018: 5). Bu görüşe binaen araştırmanın bulgularını destekleyen bir çalışma olarak Akdoğan Öztürk ve Yücelin Taş'ın (2018: 65) Fransa'daki üçüncü kuşak Türklerin kültürel uyum durumlarını inceledikleri çalışmada, üçüncü kuşak Türklerin Fransız dili, kültürü ve toplumuyla olan etkileşiminin birinci kuşağa göre çok daha iyi olduğu sonucuna varılmıştır.

Gelinen Ülke ve Uyum Düzeyi

Göçmen kökenli öğrencilerin geldikleri ülkeye göre Türkçe öğrenme durumuna ilişkin Ki-kare bağımsızlık test sonuçları incelendiğinde öğrencinin geldiği ülke ile Türkçe dilinde konuşulanları anlama durumu arasında anlamlı ilişki bulunduğu görülmüştür ($p=0,002>0,05$). Iraklı öğrencilerin Türkçe dilinde konuşulanları anlama düzeyi diğerlerine göre daha fazladır. Diğer taraftan, öğrencilerin geldiği ülke ile öğretmenleri ($p=0,416>0,05$), arkadaşları ($p=0,114>0,05$) veya başkaları ($p=0,041<0,05$) tarafından ayrımcılığa uğrama arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Dolayısıyla, bu bulgulara göre bu çocukların Türkiye'de herhangi bir ayrımcılığa uğramadıkları söylenebilir.

Göçmen kökenli öğrencilerin geldikleri ülke ile büyüdüğü Türkiye'de yaşama isteği ($p=0,002<0,05$), Türkçe şarkı dinleme sıklığı ($p=0,000<0,05$) ve kendisini toplumun bir parçası olarak görme durumu arasında ($p=0,005<0,05$) anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Diğerlerine nazaran özellikle Iraklı öğrenciler büyüdüğü Türkiye'de yaşama istemekte ve daha çok Türkçe şarkı dinlemektedir. Ayrıca, Suriyeli öğrenciler diğerlerine göre daha çok kendisini toplumun bir parçası olarak görmektedir. Bu durumun da Masgoret ve Ward'ın (2006) savunduğu mevcut kültüre yakınlığın, sosyokültürel etkileşimin kolaylığı yabancı göçmenlerin uyumlarını kolaylaştırdığı görüşü ile benzeştiği görülmektedir. Diğer taraftan, öğrencinin geldiği ülke ile kendisini Ankara'da evinde/kendi ülkesinde gibi hissetme durumu arasında ($p=0,358>0,05$) anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Göçmen öğrencilerin geldikleri ülke ile Türkiye toplumuna uyum sağlama durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p=0,010>0,05$). Iraklı öğrenciler diğerlerine göre daha fazla Türkiye toplumuna uyum sağlamaktadır. Iraklı öğrencilerin Türkiye toplumuna diğer ülkelerden gelen öğrencilere nazaran daha fazla uyum sağlamalarının sebepleri; Iraklı öğrencilerin büyük bir bölümünün ana dillerinin Türkçe olması, Suriye, Katar ve Uygur Özerk Bölgesine göre Türkiye toplumuna daha yakın bir kültüre sahip olmaları uyum düzeylerinin daha fazla olmasının örnekleridir.

Gelir Düzeyi ve Uyum Düzeyi

Göçmen kökenli öğrencilerin gelir düzeyine göre Türkçe öğrenme durumuna ilişkin Ki-kare bağımsızlık test sonuçlarına göre öğrencilerin gelir düzeyi ile Türkçe dilinde konuşulanları anlama durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p=0,035<0,05$). Gelir düzeyi 5.001-7.500 TL olan öğrencilerin Türkçe dilinde konuşulanları anlama düzeyi daha yüksektir. Diğer taraftan, bu öğrencilerin gelir düzeyi ile Türkçe dilinde okuduklarını anlama ($p=0,816>0,05$) ve Türkçe dilinde kendini ifade edebilme arasında ($p=0,396>0,05$) anlamlı farklılıklar bulunmamıştır.

Aynı öğrencilerin gelir düzeyi ile öğretmenleri ($p=0,050>0,05$), arkadaşları ($p=0,784>0,05$) veya başkaları tarafından ayrımcılığa uğrama ($p=0,910>0,05$) arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Benzer bir şekilde, öğrencilerin gelir düzeyi ile büyüdüğü Türkiye’de yaşama isteği ($p=0,907>0,05$), Türkçe şarkı dinleme sıklığı ($p=0,159>0,05$), kendisini toplumun bir parçası olarak görme ($p=0,104>0,05$) ve kendisini Ankara’da evinde/kendi ülkesinde gibi hissetme durumları ($p=0,178>0,05$) arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Son olarak göçmen kökenli öğrencilerin gelir düzeyi ile Türkiye toplumuna uyum sağlama durumu arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır ($p=0,500>0,05$). Gelir durumu ve uyum süreci ile ilgili benzer bir sonucu Şahin (2010: 115), Almanya’daki Türk göçmenlerin sosyal uyumunun kuşaklar arası karşılaştırması adlı çalışmasında bulmuştur. Şahin, Alman kültürüne uyum konusunda eğitim, meslek ve gelir düzeylerinin değişkenleri arasında olumlu ve anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varmıştır.

Kardeş Sayısı ve Uyum Düzeyi

Göçmen kökenli öğrencilerin kardeş sayısına göre Türkçe öğrenme durumuna ilişkin Ki-kare bağımsızlık test sonuçlarına göre öğrencilerin kardeş sayısı ile Türkçe dilinde konuşulanları anlama ($p=0,325>0,05$), Türkçe dilinde okuduklarını anlama ($p=0,845>0,05$) ve Türkçe dilinde kendini ifade edebilme ($p=0,424>0,05$) arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Bu öğrencilerin kardeş sayısı ile arkadaşları tarafından ayrımcılığa uğrama durumu arasında ise anlamlı ilişki bulunmuştur ($p=0,039<0,05$). Öğrenciler arasında kardeş sayısı diğerlerine göre daha fazla olan öğrencilerin arkadaşları tarafından ayrımcılığa uğrama oranı daha yüksektir. Bu sonuçlar, Yıldız’ın (2018: 59) araştırmasında belirtildiği gibi kardeş sayısı ile gelir düzeyi ve eğitim düzeyi arasındaki ters korelasyon bulunmaktadır. Yani, Yıldız’ın (2018) bulguları bu çalışmadaki gibi kardeş sayısı çok olan göçmenlerin uyum düzeylerinin düşük olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan, bu araştırmanın bulgularına göre öğrencilerin kardeş sayısı ile öğretmen ($p=0,308>0,05$) veya başkaları ($p=0,496>0,05$) tarafından ayrımcılığa uğrama arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır.

Göçmen kökenli öğrencilerin kardeş sayısı ile büyüdüğü Türkiye’de yaşama isteği arasında ($p=0,031<0,05$) anlamlı ilişki bulunmuştur. Kardeş sayısı

daha çok olan öğrenciler diğerlerine kıyasla büyüdüğünde Türkiye’de yaşama isteği daha fazladır. Diğer taraftan, öğrencilerin kardeş sayısı ile Türkçe şarkı dinleme sıklığı ($p=0,308>0,05$), kendisini toplumun bir parçası olarak görme ($p=0,223>0,05$), kendisini Ankara’da evinde/kendi ülkesinde gibi hissetme ($p=0,412>0,05$) arasında ise anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Son olarak, aynı öğrencilerin kardeş sayıları ile Türkiye toplumuna uyum sağlama durumu arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır

Cinsiyet ve Uyum Düzeyi

Göçmen kökenli öğrencilerin cinsiyetine göre Türkçe öğrenme durumuna ilişkin Ki-kare bağımsızlık test sonuçlarına göre öğrencilerin cinsiyetleri ile Türkçe dilinde konuşulanları anlama ($p=0,462>0,05$), Türkçe dilinde okuduklarını anlama ($p=0,846>0,05$) ve Türkçe dilinde kendini ifade edebilme ($p=0,778>0,05$) arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Benzer bir şekilde, öğrencilerin cinsiyetleri ile öğretmenleri ($p=0,654>0,05$), arkadaşları ($p=0,147>0,05$) ve başkaları tarafından ($p=0,159>0,05$) ayrımcılığa uğrama arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Yine, göçmen kökenli öğrencilerin cinsiyetleri ile büyüdüğünde Türkiye’de yaşama isteği ($p=0,961>0,05$), Türkçe şarkı dinleme sıklığı ($p=0,901>0,05$), kendisini toplumun bir parçası olarak görme ($p=0,322>0,05$) ve kendisini Ankara’da evinde/kendi ülkesinde gibi hissetme ($p=0,778>0,05$) arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Aynı şekilde, bu öğrencilerin cinsiyetleri ile Türkiye toplumuna uyum sağlama durumu arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır ($p=0,704>0,05$). Dolayısıyla cinsiyetin uyum düzeyine etkilerinin sınırlı olduğu görülmüştür. Cinsiyet ve uyum yönünde yapılan çalışmalara bakıldığında feminist teorisyenlerin çalışmalarında göç olgusunda kadının yeri ve göçün toplumsal cinsiyet temelli sonuçları hakkında literatüre katkı yaptıkları görülmektedir. Kadınların kendileri ve aileleri için seçimler ve planlar yapan kişiler olduklarına, göç konusunda yalnızca eşlerini takip eden edilgen bireyler olmadıklarına ilişkin araştırmalar yapılmıştır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2020: 25). Kadın mültecilerin gittikleri ülkelerde yaşadığı bazı sıkıntılar genel olarak şu şekilde sıralanabilir: istihdam sorunları olmak üzere, toplumsal hayatta yalnız hissetme, yeni dil edinme sorunları, aile içine hapsedilme, kültürel çatışmalar ve bunlardan dolayı ortaya çıkan izolasyon olarak sıralanabilir (Mısırlı, 2019: 124). Literatüre de bakıldığında, bazı çalışmaların cinsiyetin uyum ve dil öğrenme üzerinde etkisi olduğu belirtilirken bazı çalışmalarda ise bu faktörler arasında herhangi bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (Loewen, 2004: 42; Yılmaz, 2021: 25).

Ülkede Bulunma Süresi ve Uyum Düzeyi

Yapılan incelemelere göre göçmen öğrencilerin Türkiye’de bulunma süreleri ile Türkçe dilinde konuşulanları anlama durumu arasında ($p=0,000<0,05$) anlamlı ilişki bulunmuştur. Yani, Türkiye’de daha fazla bulunan öğrenciler Türkçe dilinde konuşulanları daha iyi anlamaktadır. Ayrıca, öğrencilerin

Türkiye’de bulunma süreleri ile başkaları tarafından ayrımcılığa uğrama durumu arasında anlamlı ilişki bulunmuştur ($p=0,005<0,05$). Çünkü Türkiye’de daha kısa süredir yaşamakta olan bu öğrenciler başkaları tarafından daha fazla ayrımcılığa uğradıklarını beyan etmişlerdir. Bu sonuçlar, kültürleşme teorisinde yer alan ve Szapocznik vd. (1975) tarafından oluşturulan doğrusal modelde bulunan kişinin kültürleşme seviyesi ev sahibi kültürle etkileşim kurduğu süre ile doğru orantılıdır sonucuyla benzerlik göstermektedir (Kocak, 2020: 69-70). Diğer taraftan, öğrencilerin Türkiye’de bulunma süreleri ile öğretmenler ($p=0,403>0,05$) ve arkadaşları ($p=0,523>0,05$) tarafından ayrımcılığa uğrama arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Buna ek olarak, öğrencilerin Türkiye’de bulunma süreleri ile Türkçe dilinde okuduklarını anlama ($p=0,136<0,05$) ve Türkçe dilinde kendini ifade ($p=0,146<0,05$) arasında ise anlamlı ilişkiler bulunamamıştır.

Öğrencilerin Türkiye’de bulunma süreleri ile Türkçe şarkı dinleme sıklığı arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur ($p=0,023<0,05$). Türkiye’de daha uzun süre bulunan öğrenciler diğerlerine göre daha sık Türkçe şarkı dinlemektedir. Diğer taraftan, bu öğrencilerin Türkiye’de bulunma süreleri ile büyüdüğünde Türkiye’de yaşama isteği ($p=0,407>0,05$), kendisini toplumun bir parçası olarak görme ($p=0,645>0,05$) ve kendisini Ankara’da evinde/kendi ülkesinde gibi hissetme ($p=0,961>0,05$) arasında anlamlı ilişkiler bulunamamıştır. Son olarak, benzer bir şekilde, öğrencilerin Türkiye’de bulunma süreleri ile Türkiye toplumuna uyum sağlama durumu arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır ($p=0,285>0,05$). Müziğin göçmenlerin uyumuna dair bir bulguyu Özgün Kehya (2023: 44), “Alman-Türk Sinemasında Bir Entegrasyon Yönetmeni: Buket Alakuş” adlı çalışmasında Buket Alakuş’un Anam adlı filmde kullandığı farklı kültürlerle ait müziklerin, müziğin sadece belirli bir karakterin veya topluluğun sesi olmadığı aynı zamana evrensel veya kültürlerarası değerleri temel alan bir yapısı olduğuna vurgu yapılmıştır. Değişik ülkelerin müzik, dans ve kostümleriyle daha çok entegrasyon ve kültürel zenginleşmeye dikkat çektiğine değinmiştir.

Sonuç

Türkiye’de başta Iraklı olmak üzere ikamet eden göçmen öğrencilerin uyum düzeylerinin ölçüldüğü bu çalışmada, öğrencilere ait elde edilen bilgiler ile (ana dil, cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, kardeş sayısı, gelir düzeyi, geline ülke, Türkiye’de bulunma süresi) uyum düzeylerine yönelik algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ($p<0,05$) olup olmadığı araştırılmıştır. Örneklem içinde 100 tane Türkiye’de yerleşik olan göçmen kökenli yabancı öğrenci bulunmaktadır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre bazı faktörlerin öğrencilerin uyum düzeylerine doğrudan etki ettikleri görülmüştür.

Öncelikle, eğitim düzeyi bağımsız değişkenine yönelik yapılan incelemelere göre annelerinin eğitim düzeyi daha düşük olan öğrencilerin öğretmenler

tarafından ayrımcılığa uğrama oranının daha yüksek olduğu görülmüştür. Diğer taraftan, babalarının eğitim düzeyi daha yüksek olan öğrencilerin Türkçe dilinde kendini daha iyi ifade edebildikleri belirlenmiştir. Yine babalarının eğitim düzeyi ortaokul ve üzeri olan öğrencilerin uyum sağlama oranının daha yüksek olduğu söylenebilir. Göçmen çocukların ailelerinin eğitim seviyesinin yükseltilmesi; çocukların ayrımcılığa uğrama gibi olumsuz durumlardan koruyabileceği gibi topluma uyum düzeylerinin yükseltilmesine de olumlu etkileri olabilir. Ebeveynlerin eğitim seviyelerinin yükselmesi için Millî Eğitim Bakanlığı, yaygın eğitim kurumlarıyla yetişkinlere yönelik okuma yazma kurslarından meslek edindirme kurslarına kadar farklı eğitim modelleriyle yetişkin göçmenlerin eğitim seviyelerinin yükselmesini sağlayabilir. Bu eğitimler sonucunda göçmenlerin iş hayatına ve sosyal hayata katılımları nitelikli olarak artacaktır. Bu nitelik artışı Türkiye ekonomisine ve göçmenlerin uyum süreçlerine olumlu yönde katkı sağlayabilir.

Araştırma bulgularına göre ana dili Türkçe ve Kürtçe olan öğrenciler Türkçe dilindeki konuşulanları ve okuduklarını daha iyi anlamaktadır. Iraklı öğrencilerin Türkçe dilinde konuşulanları anlama düzeyi diğerlerine göre daha fazladır. Ve ana dili Türkçe olan bu öğrenciler daha yüksek düzeyde uyum sağlamaktadır. Ayrıca, ana dili Kürtçe olan diğer öğrencilerin büyüdüklerinde Türkiye’de yaşama isteklerinin daha yüksek olması ve ana dili Türkçe olan öğrencilerle beraber Kürtçe olanların da daha yüksek düzeyde uyum sağlaması akla millî mülteci tanımını getirmektedir. Millî mülteci, göçmenlerin göç ettikleri ülkelerdeki nüfusun büyük bir kısmıyla kültürel, dilsel ve akrabalık bağlarıyla bağlı olması anlamına gelmektedir (Saraçlı, 2019: 128). Körfez Savaşıyla başlayan Irak yönlü göçler ve uzun bir süredir Türklerin ve Kürtlerin beraber yaşadığı düşünüldüğünde millî mülteci tanıma Irak Türkmenlerinin yanına Iraklı Kürtlerin de dâhil edilmesi ve karar alıcıların uyumları diğer göçmen gruplarına göre daha kolay olan bu gruba yönelik farklı uyum çalışmaları yapmaları olumlu sonuçlar oluşturacağı bir gerçektir.

Gelinen ülke ile uyum düzeyi arasındaki bazı önemli bulgulara ulaşılmıştır. Buna göre, Iraklı öğrencilerin; Türkçe dilinde konuşulanları anlama ve büyüdüklerinde Türkiye’de yaşama isteği düzeylerinin diğerlerine göre daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca, bu öğrencilerin daha çok Türkçe şarkı dinledikleri ve topluma daha fazla uyum sağladıkları tespit edilmiştir. Diğer taraftan, kardeş sayısı fazla olan öğrencilerin, arkadaşları tarafından ayrımcılığa uğrama oranının yüksek olması önemli bir bulgudur. Bu çıkarımdan hareketle, göçmenlere doğum kontrolü ve aile planlaması eğitimlerinin verilmesi uyum düzeylerinin artmasında katkı sağlayabilir.

Türkiye’de bulunma süreleri ile uyum düzeyleri arasında da önemli ilişkiler bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre, Türkiye’de daha fazla bulunan öğrencilerin Türkçe dilinde konuşulanları anladıkları ve daha sık Türkçe şarkı dinledikleri tespit edilmiştir. Türkiye’de daha az bulunan öğrencilerin ise

başkaları tarafından ayrımcılığa uğramalarının daha fazla olduğu sonucu bulunmuştur. Yani Türkiye’de bulunma süreleri az olan öğrencilerin uyum düzeyleri düşüktür. Bu sonuçtan hareketle uyum çalışmalarında göçmenlerin ülkede buldukları süreleri esas alarak çalışmalar yürütülmesi uyum süreçlerinin hızlandırılmasına olumlu etki edecektir.

Sonuç itibarıyla göç ve göçmenlik kavramları sosyal, ekonomik ve siyasal birçok alanı etkiledikleri için dünyada ve Türkiye’de gündemi meşgul etmektedir. Diğer taraftan, gerçek hayatta göç olgusu içinde birçok dramı, insan hakkı ihlali ve çözüm bekleyen sorunlar yumağını barındırmaktadır. Birçoğu istekleri dışında zorunlu olarak yerinden edilmiş kişilerden oluşan göçmen gruplarının uyumlarına yönelik alınacak karar ve oluşturulacak politikalarda; insan haklarını önceleyen, göçmenleri benzer özelliklere sahip tek bir bütün olarak değil kendilerine has özelliklerine göre gruplandırıp, onların ihtiyaçlarını çerçevesinde uygulamalar geliştirilmesi göçmenlerin ve ülkemizin geleceği için büyük bir öneme sahiptir. Hem karar vericilerin hem de göç alanındaki STK’ların ve araştırmacıların bu hususlara dikkat etmesi önem arz etmektedir. Gelecekteki araştırmaların daha geniş kapsamlı göçmen gruplarını içermesi literatüre katkı açısından önemlidir.

Kaynakça

- Akdoğan Öztürk, S., & Yücelsin Taş, Y. T. (2018). Fransa’daki Üçüncü Kuşak Türklerin Kültürel Uyum Durumlarının İncelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 55-66.
- Akat, S. (2021). Sakarya’daki Suriyelilerin Toplumsal Uyum Süreci ve Uyum. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi (SKAD)*, 7(14), 43-67.
- Aksoy, E. (2020). Türkiye’deki Suriyeli Göçmen Çocukların Okullaşma Durumları. *Akademik Hassasiyetler*, 7(14), 37-51.
- Akyıldız, İ. E. (2016). Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 35(2), 127-176.
- Alpago, H., & Oduncu Alpago, D. (2021). Karşılaştırmalı Bir Analizle Göç ve Uyum: Gurbetçiler ve Suriyeli Mülteciler Örneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 16(1), 95-115.
- Arslan, R. (2015). Türkiye’nin Görünmeyen Sığınmacıları: Iraklılar. *BBC News Türkçe*. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/01/150130_turkiyede_irakli_gocmenler [14.09.2024]
- Aykaç, S. A., & Karakaş, M. (2022). Entegrasyon, asimilasyon ve uyum kavramları arasından türkiye’nin seçimi. *İçtimaiyat*, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı, 419-429.
- Balaban Salı, J. (2012). Verilerin Toplanması. Şimşek, A. (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (134-161). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, (2653).
- Baldık, Y., & İşigüzel, B. (2018). *Ana Dili Türkçe Olmayan Göçmen Topuluklarının Eğitim Sistemine Katılımında Türkçe Öğretiminin Önemi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, Türkiye.

- Ballyn, S. (2011). The Why And The 'Therefore' Of Human Migration: A Brief Overview. Renes, M. (Ed.), *Lives in Migration: Rupture and Contunity, Australian Studies Centre Publications* (6-15). <http://www.ub.edu/dpfilsa/1ballyn.pdf> [14.09.2024]
- Bayraklı, E., & Keskin, K. (2017). Avrupa'nın Mülteci Krizi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 12(2), 115-136.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaption. *International Association of Applied Psychology*, 48(1), 4-38.
- Beylur, S. (2022). Göç ve Çok Kültürlülük Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Eurasian Research Institute ERI e-bulletin*, 342.
- Bozbeyoğlu, E. (2015). Mülteciler ve İnsan Hakları. *Moment Journal*, 2(1), 60-80.
- Bingöl, A. S., & Özdemir, M. Ç. (2014). Almanya ve Hollanda'da Türk Göçmen İşçi Çocuklarına Uygulanan Eğitim Politikaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 134-157.
- Bulduk, Ü. (2020). Fetih ve Çekilme Dönemlerinde Osmanlıların Balkan Politikaları: Tarihi Arka Plan ve Sonuçları. *Osmanlı İdaresinde Balkanlar I*, 101.
- Çıngır, Ö. F., & Erdağ, R. (2017). Türkiye'de Biyopolitika ve Göç: Iraklı Mülteciler Örneği. *Ege Akademik Bakış*, 17(4), 517-525.
- Dedeoğlu, S., & Gökmen, Ç. E. (2020). Göç Teorileri, Göçmen Emeği ve Uyum: Kadınların Yeri. *Türkiye'de Göç Araştırmaları*, 18.
- Develi, E. (2017). 21. Yüzyılda Göç Olgusu: Uluslararası Göç Teorilerinin Ekonomi Politikası. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22 (Göç Özel Sayısı), 1343-1353.
- Doğan, Y. (2020). *Uluslararası Göç ve Uyum Teorileri Bağlamında Afganistan Hazaralarının Türkiye'ye Göçü: Trabzon İli Örneği* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Duman, D. (2019). Türkiye'de Göçmenlere Yönelik Uyum Politikalarının Eksikliğinin Değerlendirilmesi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 44-67.
- Ela Özcan, D. E. (2017). Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Erat, V. (2018). Çok Kültürlülük ve Ayrımcılık Arasında: Avrupa Ülkelerinin Uyum Politikalarında Eğitim Alanı. *Mukaddime*, 9(3), Avrupa Komşuluk Politikası ve Göç Özel Sayısı, 79-94.
- Erayman, İ. O. (2020). Mülteci Krizi: Mültecilerin Hukuki ve Sosyal Statüleri ile Ulusal Çıkarlar İlişkisi Bağlamında Bir Değerlendirme. *International Journal of Social Inquiry*, 13(2), 509-542.
- Güler, H. (2020). Göç ve Uyum: Türkiye'de "Uyum" Ama Nasıl?. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 245-268.
- Gündoğmuş, B., & Arpacı, İ. (2019). Almanya'da Türkiyeli Göçmenlerin Uyum Sürecinde Avrupa Millî Görüş'ün Rolü. *Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 133-173.
- Günel-Yılmaz, S., & Ertürk, D. (2017). Zorunlu Göç Bağlamında Iraklı Ezidiler ve Uyum Süreci: Mardin örneği. *Mukaddime*, 8(2), 197-214.
- Göç İdaresi Başkanlığı (2023). *Geçici Koruma*. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> [14.09.2023]

- Halaçoğlu, A. (1994). *Balkan Harbi Sırasında Rumeliden Türk Göçleri (1912-1913)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli Sığınmacı Çocuk İşçiler ve Sorunları: Kilis Örneği. *Göç Dergisi*, 3(1), 29-63.
- İslamoğlu, A. H., & Alnıaçık, Ü. (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Kara, M., & Özenç, M. (2021). Suriyeli Göçmen Öğrencilerin Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlara Odaklanan Araştırmaların Eğilimleri: Betimsel İçerik Analizi. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(1), 249-279.
- Kara, P., & Korkut, R. (2010). Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, 467(1), 153-162.
- Kivisto, P. (2005). The Revival Of Assimilation in Historical Perspective. Kivisto, P. (Ed.), *Incorporating Diversity: Rethinking Assimilation in A Multicultural Age* (3-29). London: Paradigm Publishers
- Koçak, Ö. F. (2020). *Kişilerarası İletişim Bağlamında Kültürleşme ve Sosyokültürel Adaptasyon: Uluslararası Öğrencilere İlişkin Nicel Bir Araştırma*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Levent, F., & Çayak, S. (2017). Türkiye’deki Suriyeli Öğrencilerin Eğitimine Yönelik Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(27), 2-46.
- Loewen, S. (2004). Second language concerns for refugee children. In D. Moore & R. Hamilton (Eds.), *Educational interventions for refugee children: Theoretical perspectives and implementing best practice* (1st ed., 35-52). Routledge.
- MacGregor, M. (2019). IOM responds to complaint from Iraqi refugees in Türkiye. *InfoMigrants*. <https://www.infomigrants.net/en/post/16087/iom-responds-to-complaints-from-iraqi-refugees-in-Türkiye> [14.09.2024]
- Mamak Belediyesi (2023). Mamak’ta göç ve uyum çalıştayı düzenlendi. T.C. Mamak Belediyesi. <https://www.mamak.bel.tr/haber/mamakta-goc-ve-uyum-calistayi-duzenlendi/> [14.09.2023]
- Masgoret, A. M., & Ward, C. (2006). Culture Learning Approach To Acculturation. D. L. Sam and J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge Handbook Of Acculturation Psychology* (58-77). Cambridge: Cambridge University Press.
- Memişoğlu, F., Kabacaoğlu: (2021). Siyasal Liderlerin Söylemleri ve Göçün Güvenlikleştirilmesi: Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Karşılaştırması. *İnsan ve Toplum*, 11(3), 1-38.
- Mısırlı, S. M (2019). *Göçün kadınlaşması bağlamında uluslararası göç hareketleri: Avrupa Birliğine etkileri ve kadın mültecilerin entegrasyon politikası* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- OECD (2018). Social Emotional Learning and Sense of Belonging Proceedings of The Fourth Policy Forum. http://www.oecd.org/education/school/4th_Forum_Proceedings_ENG.pdf [12.03.2024]

- Özer, Y. Y., Komşuğlu, A., & Ateşok, Z. Ö. (2017). One common future, two education systems: The case of Syrian children of Istanbul. *European Education, 49*(2-3), 114-132.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & Evaluation methods* (3rd ed.). SAGE Publications, Inc.
- Sağiroğlu, A. Z., Ünsal, R., & Özenci, F. (2021). Türkiye Göç ve İnsan Hareketlilikleri Yıllık Raporu. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (AYBÜ-GPM). <https://aybu.edu.tr/GetFile?id=1c168fe4-c-95c-447f-b3eb-8ab7d312794c.pdf> [14.09.2023]
- Sağiroğlu, A. Z., & Yılmaz, İ. H. (2021). *Yabancılarla Birlikte Yaşamak: Mamak Örneği*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sam, D. L., & Berry, J. W. (2010). Acculturation: When Individual And Groups Off Different Cultural Background Meet. *Perspectives On Psychological Scienc, 5*(4), 472-481.
- Saraçlı, M. (2019). *Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Sönmez, M. E. (2019). Suriyeli Sığınmacıların Uyum Eğilimleri: Gaziantep Şehri Örneği. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi, 2*(1), 58-76.
- Sümer, G. (2019). *Türkiyede Lisansüstü Eğitime Devam Eden Suriyeli Kadınların Sosyal Uyumuna Toplumsal Cinsiyet ve Sosyal Sermaye Merkezli Bir Bakış* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Szapocznik, J., Kurtines, W. M., & Fernandez, T. (1980). Bicultural Involvement and Adjustment in Hispanic-American Youths. *International Journal of Intercultural Relations, 4*(3-4), 353-365.
- Szapocznik, J., Scopetta, M. A., & Aranalde, M. (1975). *Acculturation: Theory, Measurement, And Clinical Implications*. ERIC Clearinghouse. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED191958.pdf> [14.09.2023]
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 55*, 103-134.
- Şeker, B. D., Sirkeci, I., & Yüceşahin, M. M. (Eds.). (2015). *Göç ve uyum*. London: Transnational Press.
- Şimşek, D. (2019). İstanbul'daki Afrikalı Göçmenlerin Ulus Ötesi Sosyal Alanlarının Uyum Süreçlerine Etkisi. *Öneri Dergisi, 14*(52), 216-235.
- Oğur, R., & Tekbaş, Ö. F. (2003). Anket Nasıl Hazırlanır. *Sted, 12*(9), 336-340.
- Özet, İ. (2018). Türkmenliğin Diasporik Temsilleri: İstanbul'da Yaşayan Kerküklü Türkmenlerde Göç, Kimlik ve Uyum. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 5*(12), 909-929.
- Özgün Kehya, R. (2023). Alman-Türk Sinemasında Bir Entegrasyon Yönetmeni: Buket Alakuş. *Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik, 11*(1), 34-50.
- Resmî Gazete (2013, 11 Nisan). Sayı: 28615. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> [14.09.2023]

- Tanrıkulu, F. (2018). Suriye Krizi Sonrası Türkiye'deki Sığınmacıların ve Göçmenlerin Eğitimi: Geçmiş, Bugün ve Gelecek Perspektifleri. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 2585-2604.
- Thomas, W. I., & Znaniecki, F. (1927). *The Polish Peasant in Europe*. New York, NY.
- Topcuoğlu, R. A. (2019). Türkiye'de Göçmen Çocukların Katılım Hakkı. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 408-430.
- Turan, M., & Fansa, M. (2021). Göçmen Çocukların Türkçe Öğreniminde Yaşadıkları Problemler. *Milli Eğitim Dergisi*, 50(Özel Sayı), 11-26.
- TÜİK (2023). Uluslararası Göç İstatistikleri 2023. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2023-53544> [14.09.2024]
- Uslu, İ., & Ceylan, A. (2019). Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelen KitleSEL Göç Hareketleri ve Kabul Mekanizmasındaki Yaklaşımlara İlişkin Bir İnceleme: 1989 Bulgaristan, 1991 Irak ve 2011 Suriye Göçleri. *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2019(36), 199-221.
- Yaylı, H., & Aslan, Y. Z. (2023). Türkiye'deki Göçmenlerin Uyum Sorunu Bağlamında Bir Değerlendirme. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(2-1), 328-345.
- Yılmaz, İ. H. (2021). *Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Okula Uyumu* (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara.
- Yıldız, F. (2018). *Suriyeli sığınmacı Çocukların Eğitim Sorunları ve Uyum Süreçleri: Mersin Örneği* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.